

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
VERSLO TEISĖS KATEDRA

VYTAUTAS ŽELVYS

PRIVERSTINIS AKCIJŲ PARDAVIMAS
Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
asist. M. Tamošiūnas

Konsultantas
doc. Dr. E. Baranauskas

VILNIUS, 2009

TURINYS

Išvadas.....	3
1. PRIVERSTINIO AKCIJŲ PARDAVIMO INSTITUTO SAMPRATA	6
1.1. Instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos teisės sistemoje.....	6
1.2. Priverstinis pardavimas ir nuosavybės neliečiamumas	10
1.3. Atskyrimas nuo panašių nacionalinės teisės institutų	14
2. PRIVERSTINIO AKCIJŲ PARDAVIMO ETAPAI.....	19
2.1. Teismo sprendimo dėl priverstinio akcijų pardavimo priėmimas.....	19
2.1.1. Ieškinio pateikimas bei siūlymas tapti bendraieškiais.....	19
2.1.2. Laikinių apsaugos priemonių problema	27
2.1.3. Teismo sprendimo dėl priverstinio akcijų pardavimo priėmimas.....	36
2.2. Akcijų pardavimas.....	42
2.2.1. Ekspertų paskyrimas	42
2.2.2. Akcijų kainos nustatymas.....	43
2.2.3. Akcijų perleidimas	45
Išvados ir pasiūlymai.....	48
Literatūros sąrašas.....	50
Anotacija	56
Annotation	57
Santrauka	58
Summary	59

IVADAS

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojamas priverstinio akcijų pardavimo institutas, jo atsiradimas Lietuvos teisinėje sistemoje ir jos praktinio įgyvendinimo problemos. Nors daugelis priverstinio akcijų pardavimo instituto procedūrų gali būti sėkmingai pritaikomos ir priverstinio pajų ir dalių pardavimui, tačiau galima aptikti ir tam tikrų procedūrų skirtumą. Todėl siekiant kuo išsamiau išanalizuoti pasirinktą temą, šiame darbe nebus nagrinėjami klausimai, susiję su teoriniais ir praktiniais priverstinio akcijų (bet ne priverstinio pajų ir dalių) aspektais.

Temos aktualumas, mokslinė ir praktinė nauda. Atkreiptinas dėmesys, kad priverstinio akcijų pardavimo tema Lietuvoje iki šiol detalai nebuvo nagrinėta - šis darbas yra pirmasis mokslinio pobūdžio darbas Mykolo Romerio Universitete ir vienas pirmųjų Lietuvos Respublikoje, nagrinėjantis priverstinio akcijų pardavimo instituto turinį ir praktinio taikymo problematiką. Be to, aktualių mokslinių straipsnių ar monografijų, analizuojančių priverstinį akcijų pardavimą, per pastaruosius metus taip pat nebuvo išleista.

Be mokslinio naujumo, kitas motyvas, paskatinęs darbo autorių gilintis į pasirinktą temą, yra jos aktualumas ir praktinis pritaikomumas. Priverstinis akcijų pardavimas yra efektyvus būdas apginti akcininkų teisėtus interesus juridinio asmens valdyme ir galutinai išspręsti juridinio asmens dalyvių tarpusavio konfliktus iš dalyvavimo juridinio asmens valdyme eliminuojant akcininką, pažeidžiantį kitų juridinio asmens dalyvių teisėtus interesus.

Nors priverstinio akcijų pardavimo institutas Lietuvos Respublikos teisėje žinomas ir taikomas dar visai neseniai (į Lietuvos teisės sistemą jis buvo inkorporuotas įsigaliojus naujam Civiliniam kodeksui), jis jau buvo taikomas Lietuvos Respublikos teismų praktikoje. Tačiau nesant tvirto mokslinio pagrindo, nagrinėjamo instituto taikyme susiduriama su problemomis, kurias šiame darbe bus mėginama identifikuoti ir pasiūlyti būdų, kaip jų išvengti. Taigi magistro darbo temos analizė bus naudinga išryškinant priverstinio akcijų instituto teisinio reglamentavimo spragas ir išskiriant galimus jų užpildymo variantus.

Tyrimo hipotezė. Darbo autorius mano, kad Lietuvos Respublikos teisėje įtvirtintas priverstinio akcijų pardavimo institutas nėra pakankamai išsamiai reglamentuotas, o tai sąlygoja skirtingą vienodų nagrinėjamo instituto teisės normų taikymą.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Šiuo darbu siekiama nustatyti ir išryškinti probleminius priverstinio akcijų instituto teisinio reglamentavimo ir praktinio taikymo aspektus, pasiūlyti galimų teisinio reglamentavimo spragų užpildymo variantus.

Tyrimo tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

- 1) išanalizuoti priverstinio akcijų pardavimo instituto atsiradimo priežastis bei tikslus;
- 2) atskleisti priverstinio akcijų pardavimo praktinio įgyvendinimo etapus pagal Lietuvos Respublikos teisę;
- 3) tyrimo metu identifikuoti pagrindines nagrinėjamo instituto teisinio reglamentavimo problemas ir pateikti rekomendacijų, kaip galėtų būti pakeistas teisinis reglamentavimas, siekiant jas pašalinti.

Tyrimo objektas ir dalykas. Šio tyrimo objektas – priverstinio akcijų pardavimo institutas pagal Lietuvos Respublikos teisę. Tyrimo dalyku darbo autorius pasirinko ir minėto instituto praktinį taikymą Lietuvos Respublikos teismų praktikoje. Šiame darbe nagrinėjamas sudėtingas, kompleksinis teisės institutas, reguliuojamas civilinės, bendrovių, konstitucinės, civilinio proceso teisės šakų, todėl tyrimas reikalauja sisteminės analizės, apimančios kelias teisės šakas.

Visų pirma darbe siekiama atskleisti priverstinio akcijų pardavimo instituto sampratą, kilmę bei perkėlimo į Lietuvos Respublikos teisę aplinkybes ir reikalingumą. Didžiausias dėmesys darbe bus skiriamas priverstinio akcijų pardavimo procedūros analizei, įvertinant kiekvieno iš nagrinėjamo instituto etapo praktinio įgyvendinimo problematiką.

Darbas suskirstytas į struktūrines dalis: 1. Priverstinio akcijų pardavimo instituto turinys (pateikiama nagrinėjamo instituto samprata, perkėlimo į Lietuvos Respublikos teisę aplinkybės ir tikslingumas, pasitelkiant lyginamąjį metodą nagrinėjamas institutas bus atribojamas nuo panašių nacionalinės teisės institutų); 2. Priverstinio akcijų pardavimo įgyvendinimas (pateikiama nagrinėjamo instituto įgyvendinimo problematika kiekviename priverstinio akcijų pardavimo etape. Galimi teisinio reguliavimo spragų užpildymo sprendimai pateikiami kartu su mokslinio darbo išvadomis.

Tyrimo problema. Nesusiformavusi doktrina bei teismų praktika dėl priverstinio akcijų pardavimo.

Nepaisant iš pirmo žvilgsnio paprastos ir praktinio pobūdžio darbo problemos išorinės formuluotės, darbo autoriaus pasirinkto probleminio klausimo sprendimo kelias yra mokslinis. Atsižvelgiant į tai, kad nagrinėjama tema iki šiol nebuvo detalios nagrinėta moksliniais, nebuvo aktualių mokslinių straipsnių nagrinėjama tema, siekiant atsakyti į išsikelto probleminį klausimą, tenka išspręsti daugelį smulkesnio pobūdžio mokslinių problemų – išanalizuoti priverstinio akcijų pardavimo instituto sąvokas, išsiaiškinti jų sampratą Lietuvos Respublikos teisėje, išanalizuoti priverstinio akcijų instituto įgyvendinimo etapų suskirstymą ir jo mokslinį pagrįstumą, įvertinti nagrinėjamo teisės instituto turinio santykį su kitų, panašių teisės institutų turiniu.

Praktinių šio teisinio instituto taikymo atvejų iki šiol taip pat nebuvo daug. Teismų praktika yra palyginti reta ir nevienoda, identiškas įstatymo tekstas praktikoje kiekvieną kartą taikomas skirtingai. Todėl kyla nemažai ne tik mokslinių, bet ir praktinių instituto taikymo problemų.

Tyrimo metodika. Tiriant priverstinio akcijų pardavimo institutą, jo problemas, vadovaujamosi teoriniais ir empiriniais metodais. Darbe naudosisiems teoriniams metodams priskirtinas lyginamasis, istorinis, loginis, sisteminis, teleologinis bei aiškinamasis tyrimų metodai.

Lyginamojo metodo, vieno iš pagrindinių tyrime naudojamų metodų, naudojimo poreikį lėmė priverstinio akcijų pardavimo instituto įtvirtinimas ne tik Lietuvos Respublikos, bet ir kitų valstybių teisės aktuose, taip pat nenacionalinė nagrinėjamo instituto kilmė. Šis tyrimo metodas taip pat bus naudojamas analizuojant nagrinėjamo instituto skirtumus bei panašumus su kitais priverstinio ar privalomo pardavimo institutais Lietuvos Respublikos teisėje.

Istoriniu metodu nustatoma nagrinėjamo instituto kilmė, istorinė raida, atskirų nagrinėjamo instituto dalių atsiradimo istorinės aplinkybės.

Loginis metodas naudojamas atskleidžiant bet kokio tiriamojo darbo tikslus, aiškinantis teisės institutų turinį, pateikiant išvadas bei apibendrinimus.

Sisteminio metodo naudojimo reikalingumas nulemtas tuo, jog priverstinio akcijų pardavimo institutas yra kompleksinis institutas, todėl siekiant atskleisti jo esmę, būtina išanalizuoti daugelį teisės normų bei vertinti pastarąsias kitų teisės normų ir teisės doktrinos kontekste.

Teleologinis (arba teisės akto leidėjo ketinimo) metodas leis daryti išvadas dėl tam tikrų teisės normų turinio ir, atsižvelgiant į jų tikslus, taikymo ypatumų.

Pasitelkiant *aiškinamąjį metodą*, nurodoma, kaip turi būti įgyvendinamos Civilinio kodekso nuostatos, susijusios su priverstiniu akcijų pardavimu.

Darbe taip pat naudojami ir šie empiriniai tyrimo metodai: turinio analizė, dokumentų analizė. Naudojant *dokumentų analizę* bei *turinio (content) analizę*, analizuojamas įvairių teisinių tekstų ir dokumentų turinys. Šiame darbe bus naudojama verbalinė turinio (*content*) analizė, analizuojami žodiniai dokumentų tekstų turinio elementai.

1. PRIVERSTINIO AKCIJŲ PARDAVIMO INSTITUTO SAMPRATA

1.1. *Instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos teisės sistemoje*

Priverstinio akcijų pardavimo institutas nėra senas institutas Lietuvoje. Jis buvo inkorporuotas į Lietuvos teisinę sistemą rengiant ir priimant naująjį Civilinį kodeksą. Į Lietuvos Respublikos teisinę sistemą šis institutas beveik pažodžiui buvo perkeltas iš Olandijos teisės¹, Olandijos civilinio kodekso², užtikrindamas panašias teises garantijas mažiesiems uždaro tipo akcinių bendrovių dalininkams.

Visų pirma, būtų tikslinga išanalizuoti priverstinio akcijų pardavimo tikslus, t.y. ko buvo siekiama inkorporuojant priverstinio akcijų pardavimo institutą į Lietuvos Respublikos teisės sistemą. Tikslų nusistatymas padės geriau suprasti analizuojamo instituto esmę ir suprasti daugelio teisės normų prasmę ir tikslą. Autoriaus nuomone, išskirtini šie pagrindiniai nagrinėjamo instituto tikslai:

- „Mažųjų“ akcininkų apsauga - uždarojoje akcinėje bendrovėje galimos situacijos, kai akcininkai, turintys mažiau, nei 1/2 balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, yra praktiškai pašalinami iš aktyvaus bendrovės valdymo, tačiau taikant analizuojamą institutą, akcininkai, kurių turimų akcijų nominali vertė ne mažesnė kaip 1/3 įstatinio kapitalo, esant tam tikroms sąlygoms, gali inicijuoti likusių akcijų „supirkimą“ arba apsispręsti išeiti iš juridinio asmens, parduodant savo turimas akcijas;

- *Siekiant išlaikyti veiksmingą juridinį asmenį³ ir „teisinės aklavietės“ (deadlock) padėties sprendimas* – akcininkų balsams juridiniame asmenyje pasiskirsčius po lygiai ;

- *Socialinio stabilumo, teisėtų lūkesčių apsauga* - priverstinio akcijų pardavimo institutas sukurtas tam, kad būtų galima teismo sprendimu pakeisti juridinio asmens dalyvių, kurių veiksmai rodo, kad jų tikrasis tikslas yra kitas, o ne privačių interesų per juridinį asmenį tenkinimas⁴; tokiu pardavimu, visų pirma, siekiama išspręsti akcininkų konfliktą⁵.

¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. II knyga. Vilnius: Justitia, 2002., 236 psl.

² Olandijos civilinis kodeksas (*Burgerlijk Wetboek*) II knyga.

³ Pavyzdžiui, pasiūlymo dėl Europos Tarybos reglamento dėl Europos privačios bendrovės statuto 10 p. numatyta, kad tam, jog būtų išlaikytas privačios bendrovės veiklos tęstinumas ir akcininkų laisvė, reglamentuojant privačias bendroves tikslinga numatyti galimybę kreiptis dėl akcininkų, kurie iš esmės pažeidžia privačios bendrovės interesus, pašalinimo iš bendrovės arba sudaryti galimybę, įvykus tam tikram įvykiui, pasišalinti iš bendrovės.

⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-40/2007 pagal ieškovo R. S. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutarties, kuria nutraukta dalis civilinės bylos Nr. 2-2562-51/2006 pagal ieškovo R. S. ieškinį atsakovui viešajai įstaigai Vilniaus verslo teisės akademijai dėl atsakovo pripažinimo neteisėtai įsteigtu ir priverstinio viešosios įstaigos dalių pardavimo.

⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2002 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-226/2002 m., pagal A. J. ieškinį atsakovams S. R., S. L., A. Z. dėl akcijų dovanojimo sutarčių pripažinimo negaliojančiomis ir priverstinio akcijų pardavimo; tretysis asmuo byloje UAB „A. J. ir partneriai”.

Tačiau siekiant visapusiškai suprasti priverstinio akcijų pardavimo institutą, nepakanka išsiaiškinti jo tikslus, bet, autoriaus nuomone, svarbu ir suprasti jo atsiradimo nacionalinėje teisės sistemoje aplinkybes, vietą ir atrasti sąsajas su kitais teisės institutais.

Tarpukario Lietuvoje dar nebuvo aptinkamos panašaus akcininkų mažumos apsaugos instituto užuomazgos. Naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas yra pirmasis Lietuvos istorijoje nacionalinės teisės aktas, sistemiškai reguliuojantis civilinius santykius⁶ Nepriklausomoje Lietuvoje 1918 – 1940 metais nebuvo spėta parengti civilinio kodekso, todėl Lietuvoje galiojo keturios skirtingos iš kitų valstybių perimtos civilinės teisės sistemos⁷. Vėliau Lietuvoje galiojo Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas, o nuo 1964 m. – Lietuvos TSR civilinis kodeksas, kuris buvo kiek įmanoma pritaikytas prie pasikeitusių nepriklausomybę atgavusios Lietuvos sąlygų.

Okupuotoje Lietuvos Respublikoje privati asmenų nuosavybė iš esmės nebuvo ginama, privatiniai civiliniai teisiniai santykiai buvo griežtai reguliuojami valstybės, asmeninė nuosavybė, nors ir laikyta yra viena iš priemonių piliečių poreikiams tenkinti, buvo pripažįstama išvestine iš socialistinės (valstybinės) nuosavybės. Buvo manoma, kad galiausiai privati nuosavybė išnyks, o asmeniniai piliečių poreikiai bus vis labiau tenkinami iš visuomeninių fondų⁸. Civilinis kodeksas numatė plačias galimybes valstybei paimti privačiam asmeniui paskirtą turtą⁹. Taigi susiklosčiusi socialinė ir teisinė realybė nesudarė palankių sąlygų plėtotis privatiems juridiniams asmenims, privačiai nuosavybei ir jos apsaugai.

Po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės paskelbimo 1990 m. kovo 11 d., ėmė sparčiai keistis socialinės, ekonominės ir politinės tendencijoms, todėl 1964 m. liepos 7 d. civilinis kodeksas ėmė nebeatitikti visuomenės teisinių santykių poreikių, gyvenimo sąlygų ir socialinės realybės, daugelis faktiškai egzistuojančių santykių šio kodekso normomis tapo apskritai nereguluojama, o dauguma jo nuostatų tapo nesiderinančiomis su Lietuvos Respublikos tarptautiniais įsipareigojimais ir tarptautinės teisės reikalavimais. Pagal Lietuvos Respublikos teritorijoje galiojančių teisės aktų, priimtų iki 1990 m. kovo 11 d., pripažinimo netekusiais galios įstatymą 1964 m. liepos 7 d. civilinis kodeksas

⁶ V. Greičiaus sveikinimo žodis, Jurisprudencija, 2002, t. 28(20)

⁷ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=93282, aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2 knygos projekto.

⁸ 1964 LTSR civilinio kodekso preambulė.

⁹ Pavyzdžiui, 1964 LTSR civiliniame kodekse 140 straipsnyje numatyta galimybė paimti asmens dalį kolūkiečių kiemo turte; 157 straipsnyje numatyta galimybė pagal rajono (miesto) Liaudies deputatų tarybos vykdomojo komiteto ieškinį gali neatlygintinai paimti iš savininko neūkiškai laikomą gyvenamąjį namą, ūkinį pastatą ar įrenginį ir juos perduoti į vietinės Liaudies deputatų tarybos fondą; 158 straipsnyje numatyta galimybė valstybės nuosavybėn paimti iš piliečio neūkiškai laikomą jam priklausantį turtą, turintį visuomenei žymią istorinę, meninę ar kitokią vertę (šiuo atveju, civilinis kodeksas numatė galimybę kompensuoti asmeniui, iš kurio šis turtas paimamas).

turėjo netekti galios nuo 2000 m. sausio 1 d., todėl iki šios datos buvo stengiamasi priimti naują Civilinį kodeksą¹⁰.

Vadovaujant teisingumo ministrui Gintarui Balčiūnui, Teisingumo ministerijoje 2003 m. sausio 3 d. buvo parengtas ir per Vyriausybę Seimui svarstyti pateiktas pirmasis Lietuvos Respublikos naujojo Civilinio Kodekso projektas. Jame buvo įtrauktas pirminis priverstinio akcijų pardavimo, kaip garantijos akcininkų mažumos interesams ginti, variantas. Rengiant projektą, normos, reguliuojančios juridinių asmenų veiklą ir mažųjų akcininkų apsaugą, derintos su Europos Sąjungos direktyvomis įmonių klausimais¹¹. Akivaizdu, kad buvo vadovautasi ir kitų Europos Sąjungos valstybių¹² nacionaline patirtimi įgyvendinant analizuojamą akcininkų mažumos interesų apsaugos mechanizmą.

Nors, kaip minėta, daugelis priverstinio akcijų pardavimo normų iš Olandijos civilinio kodekso¹³ buvo perkelta beveik pažodžiui, iš esmės išlaikant netgi kodekso straipsnių struktūrą ir eiliškumą, tačiau rengiant pirmąjį Lietuvos Respublikos civilinio kodekso projektą, buvo padaryta keletas svarbių pakeitimų.

Visų pirma, perkeliant analizuojamą institutą į Lietuvos teisę, buvo pakeistas kreipimosi į teismą dėl priverstinio akcijų pardavimo pagrindas. Olandijos civiliniame kodekse numatyta, kad sąžiningas juridinio asmens dalyvis turi teisę kreiptis dėl priverstinio kito juridinio asmens dalyvio dalių juridiniame asmenyje pardavimo, kai nesažiningas juridinio asmens dalyvis pažeidžia juridinio asmens interesus taip labai, kad tokio juridinio asmens dalyvio dalyvavimas juridiniame asmenyje negali būti protingai toleruojamas¹⁴.

Pirmajame Lietuvos Respublikos civilinio kodekso projekte taip pat buvo papildomai įrašytas viešasis interesas, kaip kreipimosi dėl priverstinio akcijų pardavimo pagrindas, t.y. besikreipiantis asmuo turėjo ne tik parodyti, kad juridinio asmens dalyvio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir negalima manyti, kad tokie veiksmai ateityje pasikeis, bet ir įrodyti, jog yra viešasis interesas išpirkti kito juridinio asmens dalyvio akcijas. Siejant su viešojo intereso nustatymu, abiejuose¹⁵ civilinio kodekso projektuose buvo numatyta galimybė prokurorui kreiptis į teismą dėl priverstinio juridinio asmens dalyvio akcijų pardavimo.

¹⁰ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=93282, aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2 knygos projekto.

¹¹ Ten pat.

¹² Pavyzdžiui, Olandijos, kurios nacionalinės teisės normos, įgyvendinančios priverstinį juridinio asmens dalyvio dalių juridiniame asmenyje pardavimą.

¹³ Olandijos civilinio kodekso 8 skyrius, pirmoji sekcija – ginčų sprendimas („Regulation of disputes“)-

¹⁴ Olandijos civiliniame kodekse nurodoma: *“One or more holders of shares <...> may institute proceedings against any shareholder, who, by his conduct, prejudices the interest of the company to such an extent that the continuation of his shareholding cannot reasonably be tolerated“*. Palyginimui, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2000 m. sausio 3 d. civilinio kodekso projekte buvo numatyti kitokie pagrindai kreipimuisi dėl priverstinio juridinio asmens dalyvio akcijų pardavimo – (1) juridinio asmens dalyvio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams; ir (2) negalima manyti, kad tokie veiksmai ateityje pasikeis.

¹⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2000 m. sausio 3 d. projektas Nr. P-2269 http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=93281 [žiūrėta 2009 06 22] bei Lietuvos Respublikos civilinio

Taip pat pastebimi kiek mažiau svarbūs, tačiau tam tikrais atvejais galintys turėti didelę reikšmę, skirtumai ir kitose priverstinio akcijų pardavimo srityse – ekspertų paskyrimo¹⁶, laikinųjų apsaugos priemonių taikymo momente¹⁷ ir pan.

2000 m. kovo 15 d. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamentas¹⁸ pateikė išvadą¹⁹ dėl pirmojo civilinio kodekso antrosios knygos projekto. Be kritikos ir pasiūlymų dėl kitų civilinio kodekso antrosios knygos projekto dalių pakeitimo, Seimo Teisės departamentas analizavo ir priverstinio akcijų (pajų, dalių) pardavimo instituto perkėlimo į Lietuvos teisę klausimus, pateikdamas pasiūlymus, priartinusius civilinio kodekso projekte numatyto analizuojamo instituto turinį prie šiandieninės redakcijos.

Šiose išvadose buvo siūloma nustatyti, jog juridinis asmuo, kurio akcijos parduodamos, turi būti traukiamas į bylos dėl priverstinio akcijų (pajų, dalių) nagrinėjimą, kaip tretysis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų; iškelta mintis, kad nuostata, jog prokuroras turi teisę kreiptis į teismą dėl juridinio asmens akcijų (dalis, pajų) priverstinio pardavimo neparemta galiojančiomis teisės normomis ir nesiderina su Konstitucijos nuostatomis apie prokuroro kompetenciją; siūlyta atsisakyti privalomo advokato dalyvavimo, motyvuojant tuo, kad taip nepagrįstai apsunkinama byloje dalyvaujančių asmenų padėtis; siūlyta suteikti galimybę nagrinėjamu institutu pasinaudoti ir kooperatinės bendrovės nariams; siūlyta kad dėl priverstinio pardavimo į teismą turi teisę kreiptis vienas ar keli bendrijos nariai, kurių dalys ne mažesnės kaip 1/3 viso į bendrąją dalinę nuosavybę apjungto turto (pirminiame projekte buvo numatyta, kad kreipimosi teisę turi ūkinės bendrijos nariai, kurių dalys ne mažesnės kaip 1/3 visų dalių)²⁰; siūlyta įtvirtinti ieškovo pareigą prieš pateikiant teismui ieškinį dėl atsakovo priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo įnešti į notaro depozitinę sąskaitą užstatą, kas garantuotų atsakovo išlaidų ir nuostolių padengimą, teismui atmetus ieškinį ir kiti smulkesnio pobūdžio pasiūlymai.

Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto²¹ pakoreguotame civilinio kodekso antrosios knygos projekte buvo iš dalies atsižvelgta į Seimo Teisės departamento išvadas, į Seimui svarstyti teikiamą

kodekso 2000 m. birželio 5 d. projektas Nr. P-2269(2); http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=102245 [žiūrėta 2009 06 22].

¹⁶ Pavyzdžiui, pagal Olandijos civilinį kodeksą, teismas skiria nuo vieno iki trijų ekspertų, o nutartis dėl ekspertų paskyrimo yra neskundžiama. Pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, skiriama tiek ekspertų, kiek teismas mano esant reikalinga, ekspertų paskyrimą galima skusti aukštesnės instancijos teismui.

¹⁷ Pavyzdžiui, pagal Olandijos civilinį kodeksą, atsakovas nuo teismo šaukimo įteikimo jam momento, negali perleisti, įkeisti, nustatyti uzufukto teisę akcijoms, nebent jam tai padaryti leidžia ieškovas. Tuo tarpu pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, laikinosios apsaugos priemonės taikomos nuo teismo sprendimo dėl priverstinio akcijų pardavimo priėmimo. Laikinių apsaugos priemonių problemos analizuojamos toliau šiame darbe.

¹⁸ Lietuvos Respublikos Seimo teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2000 m. sausio 3 d. projekto Nr. P-2269. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=97278&p_daug=2 [žiūrėta 2009 12 22].

¹⁹ Ten pat.

²⁰ Papildymas pateiktas atsižvelgiant į projekto teikimo Seimui metu galiojusio Įmonių įstatymo 8 straipsnį, kuriame buvo numatyta, jog ūkinės bendrijos turtas yra ne visas jos dalyvių turtas, o tik tas, kurį jos dalyviai apjungė į bendrąją dalinę nuosavybę.

²¹ Projektas pateiktas 2000 m. birželio 5 d.

projektą buvo įtraukti siūlymai dėl galimybės dėl priverstinio dalių pardavimo kreiptis ūkinės bendrijos nariams, kurių dalys ne mažesnės kaip 1/3 viso į bendrąją dalinę nuosavybę apjungto turto; galimybė pasinaudoti institutu buvo suteikta ir kooperatinių bendrovių nariams, buvo atsižvelgta į kitas smulkesnes pastabas, tačiau į svarbiausius siūlymus neatsižvelgta, esminiai pakeitimai nebuvo padaryti²².

Priimant naująjį civilinį kodeksą Seime, buvo padaryta jau kur kas svarbesnių pakeitimų, kurie antrąjį projektą privedė iki šiuo metu galiojančios civilinio kodekso redakcijos. Supaprastinant juridinio asmens dalyvio galimybes kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo, buvo atsisakyta reikalavimo įrodyti juridinio asmens dalyvio veiksmų priešingumo viešajam interesui; prokuroras buvo pašalintas kaip subjektas, galintis pateikti teismui pareiškimą dėl priverstinio juridinio asmens akcijų pardavimo. Kitos svarbiausios instituto nuostatos liko iš esmės nepakitusios.

Nors po naujojo civilinio kodekso priėmimo, priverstinio akcijų pardavimo institutas formaliai nebuvo keičiamas, tačiau teismų praktikos dinamiškumas lėmė kai kurių įstatymo nuostatų suvokimo pasikeitimą. Šie pasikeitimai bus detalčiau aptariami analizuojant priverstinio akcijų pardavimo procedūrą.

Taigi, kaip minėta, priverstinio akcijų pardavimo institutas Lietuvos Respublikos teisėje perimtas iš Olandijos, tačiau nederėtų pamiršti, jog analogiški Olandijoje ir Lietuvos Respublikoje taikomam institutui yra taikomi ir kitose pasaulio jurisdikcijose, kaip antai Didžiosios Britanijos²³, Europos Sąjungos²⁴, net Kinijos Liaudies Respublikoje²⁵. Todėl jų praktinio taikymo pavyzdžiai ir teismo jurisprudencija gali praversti siekiant suprasti nagrinėjamą institutą ir jo vystimosi ateities tendencijas.

1.2. Priverstinis pardavimas ir nuosavybės neliečiamumas

Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtintas nuosavybės neliečiamumo principas, todėl abejotina, ar priverstinio akcijų pardavimo institutas neprieštarauja Konstitucijoje numatytam teisiniam reguliavimui ir pagrindiniams teisiniams valstybės principams.

²³ Pagal Companies Act 2006, jeigu bendrovė valdoma taip, kad yra pažeidžiami akcininko ar visų bendrovės akcininkų interesai, teismas gali nuspręsti, jog besikreipiančio akcininko akcijos turi būti išperkamo nesažiningojo akcininko arba pačios bendrovės (sumažinant bendrovės įstatinį kapitalą).

²⁴ Pagal Europos Tarybos reglamento dėl Europos privačios bendrovės statuto projektą, jeigu bendrovės akcininkas sukėlė esminės žalos bendrovės interesams arba jei tokio akcininko buvimas bendrovės dalyviu būtų nuostolingas bendrovės veiklai, kiti akcininkai turi teisę pašalinti tokį akcininką iš bendrovės. Projekte siūloma ir atvirkštinė galimybė – pasitraukti iš bendrovės, jeigu: (1) iš bendrovės paimama didelė dalis jos turto, arba (2) bendrovės buveinė perkeliama į kita valstybę Europos Sąjungos narę; arba (3) bendrovės veikla pasikeitė iš esmės; arba (4) per pastaruosius metus akcininkams nebuvo mokami dividendai, nors bendrovės padėtis leido tai daryti.

²⁵ Pavyzdžiui, pagal 2006 m. Kinijos Liaudies Respublikos bendrovių įstatymo 75 straipsnyje numatyta, jog akcininkai, gali reikalauti bendrovės išpirkti jų akcijas už protingą kainą, kai: (1) kai akcininkams penkerius iš eilės einančius metus nemokami dividendai, kai bendrovė veikia pelningai; (2) kai bendrovė nusprendžia sujungti, padalinti ar perleisti didelės vertės savo turtą; (3) kai pasibaigia bendrovės terminas, ar atsiranda kitų pagrindų baigti bendrovės veiklą, tačiau bendrovės veikla tęsiama; Q.Wang, Shareholders Exit Remedies in Chinese Close Companies. A Comparative Study. 15 June, 2006.

Iš vienos pusės, nuosavybės neliečiamumo principo paskirtis - užtikrinti asmens subjektinių nuosavybės teisių į jo turimą turtą apsaugą, konstituciškai garantuojant asmens nuosavybės neliečiamumą. Teisinėje kalboje „neliečiamumas“ paprastai suprantamas kaip nepažeidžiama, neatimama asmens teisė²⁶.

Tačiau net pačioje Konstitucijoje numatyta galimybė esant tam tikroms sąlygoms riboti nuosavybės teisę. Nors tai yra vienas iš pagrindinių asmens konstitucinių principų ir šiuolaikinių demokratinų valstybių teisinės ir ekonominės sistemos pagrindas, jis neatsiejamas nuo galimybės paimti nuosavybę dėl aukštesnių ir svarbesnių teisinės valstybės ginamų principų²⁷ ir tik įgyvendinant tam tikrus iš anksto Konstitucijoje nustatytus apsauginius reikalavimus²⁸, kurių privalu laikytis, kai atsiranda būtinybė privačią nuosavybę paimti visuomenės poreikiams²⁹..

Konstitucijos 23 straipsnyje galima išskirti tris sąlygas, kurioms esant pateisinamas nuosavybės teisės paėmimas prieš savininko valią:

- 1) paėmimas įstatymuose³⁰ nustatyta tvarka;
- 2) paėmimas visuomenės poreikiams; ir
- 3) paėmimas už teisingą atlyginimą.

Priverstinio akcijų pardavimo institutas ir jo įgyvendinimo procedūra numatyta įstatyme, kartu numatant ir teisingo atlyginimo už akcijų pardavimą reikalavimą, todėl nekyla didesnių abejonių dėl pirmojo ir trečiojo punktų įgyvendinimo. Tačiau kyla klausimas, ar priverstinis akcijų pardavimas tenkina antrąjį reikalavimą, t.y. ar toks pardavimas būtų laikomas pardavimu visuomenės poreikiams. Siekiant rasti atsakymą į minėtą klausimą, svarbu išsiaiškinti, kaip turėtų būti suprantami „visuomenės poreikiai“.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje³¹ aptinkamas aiškinimas, kad tai visuomet konkretūs ir aiškiai išreikšti visos visuomenės ar jos dalies interesai, kuriuos valstybė, vykdydama savo funkcijas, yra konstituciškai įpareigota užtikrinti ir tenkinti. Paimant nuosavybę visuomenės poreikiams, turi būti siekiama pusiausvyros tarp įvairių visos visuomenės bei jos narių teisėtų interesų. Paimti nuosavybę galima tik tokiems visuomenės poreikiams, kurie objektyviai negalėtų būti patenkinti, jeigu nebūtų paimtas tam tikras konkretus nuosavybės objektas.

²⁶Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. birželio 18 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 6 d. nutarimu Nr. 909 patvirtintos valstybės išperkamos žemės nominalios kainos nustatymo metodikos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

²⁷ Pavyzdžiui, visuomenės poreikiams.

²⁸ Pagal Konstitucijos 23 straipsnį, nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama.

²⁹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. birželio 18 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 6 d. nutarimu Nr. 909 patvirtintos valstybės išperkamos žemės nominalios kainos nustatymo metodikos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

³⁰ Pažymėtina, tik įstatymuose, o ne kituose žemesnės galios teisės aktuose.

³¹ Pavyzdžiui, Konstitucinis Teismas 2001 m. balandžio 2 d. nutarime dėl piliečių nuosavybės teisių į žemę atkūrimo.

Tačiau Konstitucijos 23 straipsnio 3 dalies formuluoatės „visuomenės poreikiai“ negalima aiškinti kaip visais atvejais draudžiančios paimti nuosavybę ir ją perduoti privačion nuosavybėn³². Priešingai, nuosavybės paėmimas visuomenės poreikiams turėtų būti siejamas ne su tuo, kam paimta nuosavybė atiteks, bet su tos nuosavybės paėmimo tikslais – panaudoti daiktą visuomenės interesams, socialiai svarbiems tikslams, kuriuos pasiekti galima tik pasinaudojus konkreataus paimamo daikto individualiomis savybėmis³³. Taigi, ar nuosavybė yra paimama visuomenės poreikiams, lemia ne tai, koks subjektas (valstybė, savivaldybė, juridinis ar fizinis asmuo) vėliau taps šios nuosavybės savininku, o tai, ar nuosavybė, kuri buvo paimta iš savininko, tikrai buvo paimta dėl to, kad ji buvo reikalinga visuomenės poreikiams tenkinti, t.y. socialiai svarbiems tikslams, kuriuos pasiekti galima tik pasinaudojus konkrečiu paimamu turtu.

Sprendžiant, ar nuosavybė yra paimama visuomenės poreikiams, turi būti atsižvelgta ir į tai, kad visuomenės poreikiai nėra statiškas reiškinys³⁴. Todėl iš anksto negalima nusistatyti jokių universalių principų ar išankstinės schemos, kurią įgyvendinus nuosavybės paėmimas bus visais atvejais teisėtas, kiekvienas atvejis turi būti analizuojamas individualiai. Konstitucinio Teismo požiūriu, Konstitucijos 23 straipsnio trečiojoje dalyje nuosavybės paėmimas visuomenės poreikiams suprantamas kaip kiekvienu atveju individualus įstatymų nustatyta tvarka priimamas sprendimas dėl privačioje nuosavybėje turimo turto paėmimo³⁵.

Konstitucinio Teismo išskirtą individualumo principą įgyvendina civilinio kodekso 2.115 straipsnyje numatytos priverstinio akcijų pardavimo procedūros ypatumai. Minėtame straipsnyje numatyta, jog net jei ir nustatomas priverstinio akcijų pardavimo prielaidų buvimas³⁶, asmuo vis vien privalo kreiptis į teismą, siekdamas apginti savo pažeistą teisę. Privalomos teisminės procedūros nustatymas leidžia užtikrinti, kad kiekvienu konkrečiu atveju, teismas individualiai pasižiūrės į nagrinėjamą bylą ir kiekvienu atskiru atveju pasvers ir įvertins, kurios iš bylos šalių interesas labiau atitinka visos visuomenės interesą ir turėtų būti ginami.

³² Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas byloje Nr. 27/01-5/02-01/03 Dėl nuosavybės teisių atkūrimo.

³³ Ten pat.

³⁴ Ten pat. Nutarime teigiama: „Reikmės, kurios viename visuomenės ir valstybės raidos etape galėjo būti suprantamos kaip visuomenės poreikiai, kitame visuomenės ir valstybės raidos etape gali būti vertinamos kaip neatitinkančios konstitucinės visuomenės poreikių sampratos, ir atvirkščiai. Ar poreikiai, kuriems paimama nuosavybė, yra visuomenės poreikiai, kiekvieną kartą turi būti sprendžiama individualiai, atsižvelgiant į tai, kokių socialiai reikšmingų tikslų tuo metu paimant būtent tą nuosavybę buvo siekiama“.

³⁵ Lietuvos Respublikos konstitucinio Teismo 1998 m. birželio 18 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 6 d. nutarimu Nr. 909 patvirtintos valstybės išperkamos žemės nominalios kainos nustatymo metodikos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

³⁶ Civilinio kodekso 2.115 straipsnio 1 d. nurodytos priverstinio akcijų pardavimo procedūros įgyvendinimo prielaidos – (1) juridinio asmens dalyvio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams; ir (2) negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis.

Teisminės procedūros privalomumas leidžia veiksmingai įgyvendinti ir kitą Konstitucinio Teismo išskirtą paimant nuosavybę visuomenės interesais privalomą reikalavimą³⁷ – priverstinai paimama nuosavybė iš tikrųjų turi būti naudojama visuomenės poreikiams tenkinti nepriklausomai nuo to, koks – viešasis ar privatus – subjektas tampa šios nuosavybės savininku³⁸.

Svarstyta, kokie interesai ir visuomenės poreikiai priverstinio akcijų pardavimo atveju laikomi esančiais aukštesniame hierarchiniame laiptelyje už nuosavybės teisės neliečiamumą. Šie visuomenės poreikiai artimai sąveikauja ir su paties priverstinio akcijų pardavimo pagrindiniais tikslais – išlaikyti socialinį sutarimą (rimtį)³⁹, apsaugoti teisėtus lūkesčius⁴⁰, suteikti pirmenybę sąžiningo teisinių santykių dalyvio interesams prieš nesąžiningo⁴¹.

Konstitucinis teismas, analizuodamas oficialaus siūlymo ir privalomo akcijų pardavimo procedūrą, yra nustatęs, kad smulkiųjų akcininkų teisių ir teisėtų interesų apsauga laikoma viešuoju interesu⁴². Tačiau taikydamas priverstinio akcijų pardavimo procedūrą, teismas vis vien svarstys, kuris iš Konstitucijos ginamų principų kiekvienu konkrečiu atveju laikytinas svarbesniu – teisė į nuosavybę, ar vieno iš akcininkų teisė į nuosavybę.

Pažymėtina, kad Lietuvos laisvosios rinkos institutas ir Žmogaus teisių centras laikosi nuomonės, jog priverstinio akcijų pardavimo institutas atitinka civilinių teisių (kartu ir nuosavybės teisės) reglamentavimo principus. Priverstinio akcijų pardavimo institutas taikomas tada, kai nesąžiningas juridinio asmens dalyvis piktnaudžiauja savo teise. Priverstinio akcijų pardavimo teisėtumą nuosavybės teisės apsaugos prasme užtikrina tai, kad dėl tokios priemonės taikymo

³⁷ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas byloje Nr. 27/01-5/02-01/03 Dėl nuosavybės teisių atkūrimo.

³⁸ Tame pačiame nutarime Konstitucinis Teismas pareigą užtikrinti tinkamą priverstinai paimamos privačios nuosavybės naudojamą yra nustatęs įstatymų leidėjui, kuris, įgyvendindamas priverstinio akcijų pardavimo institutą, pareigą kiekvienu individualiu atveju spręsti, ar bus įgyvendintas minėtas principas, perleido teismui.

³⁹ Kaip nurodė Lietuvos apeliacinis teismas 2002 m. liepos 5 d. sprendime civilinėje byloje Nr. 2A–226/2002, šalys A. J. v. S. R., S. L., A. Z. dėl akcijų dovanojimo sutarčių pripažinimo negaliojančiomis ir priverstinio akcijų pardavimo; tretysis asmuo byloje UAB „A. J. ir partneriai“, taikant priverstinio akcijų pardavimo institutą, visų pirma siekiama išspręsti akcininkų konfliktą, o ne sudaryti galimybę kitiems akcininkams įgyti akcijas.

⁴⁰ Pagal Olandijos Civilinį kodeksą, viena iš priedaidų įgyvendinti priverstinį akcijų pardavimą yra kai nesąžiningo juridinio asmens dalyvio buvimas akcininku toliau negali būti protingai toleruojamas.

⁴¹ Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas 2007 m. vasario 8 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 2-40/2007, pagal R. S. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutarties, kuria nutraukta dalis civilinės bylos Nr. 2-2562-51/2006 pagal ieškovo R. S. ieškinį atsakovui viešajai įstaigai „Vilniaus verslo teisės akademija“ dėl atsakovo pripažinimo neteisėtai įsteigtu ir priverstinio viešosios įstaigos dalių pardavimo yra nurodęs, kad priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo institutas sukurtas tam, kad būtų galima teismo sprendimu pakeisti juridinio asmens dalyvius, kurių veiksmai rodo, kad jų tikrasis tikslas yra kitas, o ne privačių interesų per juridinį asmenį tenkinimas, t.y. ne sąžiningas įstatymuose ar juridinio asmens steigimo dokumentuose numatytų juridinio asmens tikslų siekimas, o kitų, neteisėtų tikslų siekimas.

⁴² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarime byloje Nr. 25/04 „Dėl Vertybinių popierių rinkos įstatymo atitikties Konstitucijai“/Valstybės žinios. 2006-01-21, Nr. 8-284, yra konstatavęs kad Akcinėje bendrovėje gali susidaryti tokia situacija, kuris nors akcininkas, veikdamas vienas ar kartu su kitais asmenimis, įgyja tiek įmonės akcijų, kad gali kontroliuoti įmonės veiklą, lemti priimamus sprendimus. Dėl to atitinkamai sumažėja kitų akcininkų, ypač smulkiųjų, galimybės daryti įtaką įmonės veiklai, jų turimų akcijų vertė gali kristi. Tokių akcininkų teisių apsauga - viešasis interesas. Įstatymų leidėjas, įgyvendindamas inter alia Konstitucijos 23 straipsnio 2 dalies nuostatą, kad nuosavybės teisės saugo įstatymai, turi įgaliojimus nustatyti ir tokią kitų akcininkų turtinių teisių apsaugos priemonę kaip privalomas vertybinių popierių perleidimas, kai kuris nors akcininkas (vienas ar kartu su kitais asmenimis) įgyja akcijų, suteikiančių atskaitingo emitento akcininkų susirinkime balsų daugiau nei įstatyme nustatyta pagrįsta, protinga riba.

sprendimą priima teismas; akcijų kaina nustatoma nepriklausomų ekspertų (tokiu atveju užtikrinamas realios ir teisingos kainos nustatymas ir ginami asmens, kurio akcijos parduodamos pritaikius šią priemonę interesai); be to, siekiant išvengti piktnaudžiavimo bei atsižvelgiant į tai, kad ieškinio patenkinimo padariniai gali būti labai reikšmingi, Civiliniame kodekse yra nustatytas privalomas advokato dalyvavimas⁴³

Autoriaus nuomone, priverstinio akcijų pardavimo institutas neprieštarauja nuosavybės neliečiamumo principui, nes, visų pirma, yra tenkinamos visos trys Konstitucijos 23 straipsnyje numatyto nuosavybės teisės ribojimo sąlygos. Prieš paimant asmens nuosavybę, yra taikoma teisminė procedūra, kuri kiekvienu atveju leidžia individualiai vertinti konkretų atvejį. Teismas kiekvienu konkrečiu atveju nagrinėdamas bylą vertina, ar šiuo individualiu atveju nuosavybės paėmimas tenkina visas Konstitucijoje išvardintas sąlygas, ar vieno akcininko interesas labiau atitinka visuomenės interesus, negu kito akcininko, ar galima kiekvienu konkrečiu atveju subordinuoti vieno akcininko interesus kito akcininko interesų atžvilgiu. Teismas taip pat nustato, kurios iš bylos šalių - akcininkų interesas yra svarbesnis, labiau atitinkantis visuomenės interesą, todėl turėtų būti ginamas.

Teismui paliekant diskreciją spręsti, užtikrinamas individualumo principo įgyvendinimas, dinamiškas požiūris į besikeičiančią socialinę realybę, o ne pažodinis galimai pasenusių teisės normų taikymas.

1.3. Atskyrimas nuo panašių nacionalinės teisės institutų

Tiek Lietuvos Respublikos nacionalinėje teisėje, tiek kitose jurisdikcijose, yra institutų, savo turiniu panašių į analizuojamą priverstinio akcijų pardavimo institutą. Šie institutai sukurti siekiant panašių tikslų (pavyzdžiui, užtikrinti „mažųjų“ juridinio asmens dalyvių apsaugą, taip pat nuosavybės teises, socialinį stabilumą ir pan.). Lietuvos nacionalinėje teisėje išskirtini du panašūs į analizuojamą institutai – privalomas akcijų pardavimas ir priverstinis banko akcijų pardavimas. Pagrindinių atskyrimo taškų identifikavimas padėtų geriau suprasti priverstinio akcijų pardavimo vietą ir paskirti nacionalinėje teisėje.

Privalomas akcijų pardavimas

Teisinėje literatūroje dažnai tarpusavyje painiojamos sąvokos „*priverstinis akcijų pardavimas*“⁴⁴ ir „*privalomas akcijų pardavimas*“⁴⁵. Autoriaus nuomone, tiek sąvokų pavadinimai, tiek po jomis besislepiančių institutų turinys ir tikslai yra panašūs, tačiau neturėtų būti painiojami.

⁴³ Lietuvos laisvosios rinkos instituto ir Žmogaus teisių centro leidinys „*Nuosavybės teisės apsauga ir valstybės ekonominių sankcijų politika*“, 2003. Dokumentas prieinamas ir internete adresu www.lrinka.lt/uploads/files/dir1/8_0.php.

⁴⁴ Analizuojamas institutas pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso antrosios knygos II dalies IX skyrių.

Abiejų institutų atveju, nustatomi priverstiniai būdai parduoti (pirkti) dalyvavimo juridiniame asmenyje teises, kyla pareiga parduoti (pirkti) dalyvavimo juridiniame asmenyje teises. Taip pat, nors abiejų institutų atveju būdai yra priverstiniai, dalyvavimo juridiniame asmenyje teisės perduodamos atlygintinai, nustatant teisingą kainą, o ne „atimamos“, nes toks „atėmimas“ neatitiktų anksčiau darbe analizuotų nuosavybės teisės neliečiamumo ribojimo konstitucinių sąlygų. Pažymėtina, kad teisingos kainos nustatymo principai, taikomi privalomo akcijų pardavimo metu, taikytini ir taikant priverstinio akcijų pardavimo institutą, todėl yra naudingi ir naudojami šiame darbe.

Atsižvelgiant į minėtus abiejų institutų panašumus, tikslinga nustatyti aiškia ribą tarp jų. Todėl autoriaus nuomone, išskirtini šie pagrindiniai priverstinio akcijų pardavimo skirtumai nuo privalomo akcijų pardavimo:

1) Abu institutus reglamentuoja skirtingi teisės aktai. Priverstinis akcijų pardavimas reglamentuojamas civilinio kodekso II knygos normomis, o privalomas akcijų pardavimas – Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo⁴⁶;

2) Pateikiant ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, būtinas advokato dalyvavimas⁴⁷. Tuo tarpu įgyvendinant privalomą akcijų pardavimą, advokato dalyvavimas nebūtinai;

3) Priverstinis akcijų pardavimas taikomas uždarosioms akcinėms bendrovėms, ūkinėms bendrijoms, žemės ūkio bendrovėms ir kooperatinėms bendrovėms. Privalomas akcijų pardavimas - tik akcinėms bendrovėms;

4) Privalomojo akcijų pardavimo procedūra gali būti įgyvendinama nepriklausomai nuo parduodančiojo akcininko kaltės. Skirtingai nuo šios teisės, priverstinis akcijų pardavimas, gali būti vykdomas tik nustačius juridinio asmens dalyvio veiksmus, prieštaraujančius juridinio asmens veiklos tikslams. Kaltė pasireiškia neatitikimu rūpestingo ir apdairaus juridinio asmens dalyvio, neveikiančio priešingai juridinio asmens interesams, standarto⁴⁸;

5) Privalomojo akcijų pardavimo instituto tikslas – apsaugoti mažųjų akcinės bendrovės akcininkų interesus ir sudaryti galimybes jiems nevaržomai išeiti iš bendrovės. Priverstinio akcijų pardavimo instituto tikslas – sudaryti galimybes iš juridinio asmens pašalinti dalyvį, veikiantį priešingai juridinio asmens tikslams, arba sudaryti galimybes sąžiningam juridinio asmens dalyviui pasitraukti iš dalyvavimo juridiniame asmenyje, kai kitas juridinio asmens dalyvis veikia priešingai to juridinio asmens tikslams.

⁴⁵ Pagal Vertybinių popierių įstatymo 37 straipsnio 1 d., priverstinis akcijų pardavimas apibrėžiamas kaip emitento akcininko, veikiančio savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, įsigijusio akcijų, sudarančių ne mažiau kaip 95 procentus balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir ne mažiau kaip 95 procentus visų balsų emitento visuotiniame akcininkų susirinkime, teisė reikalauti, kad visi kiti emitento akcininkai parduotų jiems priklausančias balso teise suteikiančias akcijas, ir šie privalo jas parduoti šio įstatymo nustatyta tvarka.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas, Žin., 2007, Nr. 17-626.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.115 straipsnio 3 d.

⁴⁸ Misius R. Oficialaus pasiūlymo teisinio reglamentavimo problemos // Jurisprudencija, 2005, Nr. 77 (69) p. 41-57.

Taigi, nors priverstinis akcijų pardavimas iš pirmo žvilgsnio ir yra panašus į privalomą akcijų pardavimą, tačiau pasinaudojant aukščiau išgrynintais bruožais, juos galima nesunkiai išskirti.

Priverstinis banko akcijų pardavimas

Autoriaus nuomone, šiame darbo skyriuje būtina aptarti ir Bankų įstatymo 27 straipsnyje numatytą priverstinio akcijų pardavimo variaciją – priverstinį banko akcijų pardavimą, kuris vykdomas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso antrosios knygos II dalies IX skyriuje nustatyta tvarka su tam tikrais skirtumais, numatytais bankų įstatyme⁴⁹.

Lyginant Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse numatytą procedūrą su Lietuvos Respublikos bankų įstatyme numatyta procedūra, pagrindinis jų skirtumas būtų ieškinio dėl priverstinio akcijų pardavimo pagrindas ir subjektas, galintis kreiptis dėl minėtos procedūros iniciavimo. Dėl priverstinio banko akcijų pardavimo į teismą turi teisę kreiptis ne banko akcininkai, o priežiūros institucija⁵⁰. Ieškinio dėl priverstinio banko akcijų pardavimo pagrindas būtų banko akcininko neatitikimas Lietuvos Respublikos bankų įstatymo banko akcininkams keliamiems reikalavimams⁵¹ arba neigiamos įtakos patikimam banko valdymui darymas.

Akcijos taikant šį institutą turėtų būti parduodamos ne besikreipiančiam asmeniui, o besikreipiančio asmens – priežiūros institucijos – nurodytam asmeniui. Priežiūros institucija, inicijuodama priverstinį banko akcijų pardavimą, prioritetą įsigyti parduodamų banko akcijų turi suteikti kitiems to banko akcininkams⁵². Taip pat, pagal Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 27 straipsnio 2 dalį, jei banko akcininkai nepriima sprendimų dėl banko minimalaus kapitalo dydžio atkūrimo arba priima sprendimus, tačiau neatkuria banko kapitalo per savo sprendimuose nustatytą laiką, priežiūros institucijai suteikiama papildoma teisė kreiptis į teismą dėl priverstinio *visų* banko akcininkų akcijų pardavimo priežiūros institucijos nurodytam asmeniui ar asmenims, atitinkantiems Lietuvos Respublikos bankų įstatymo nustatytus reikalavimus. Taigi, priešingai, nei taikant priverstinio akcijų pardavimo institutą, banko akcijos priežiūros institucijos sprendimu gali būti parduodamos ir kitam asmeniui, nei esami banko akcininkai.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 27 straipsnio 3 dalis, Žin., 2004-04-15, Nr. 54-1832.

⁵⁰ Pagal Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 64 straipsnį, bankų priežiūros funkciją vykdo Lietuvos bankas.

⁵¹ Pagal Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 23 straipsnio 3 dalį, banko akcininkais negali būti (1) iš valstybės ar savivaldybių biudžetų išlaikomi juridiniai asmenys; (2) asmenys, teisės aktų nustatytais atvejais ir tvarka priežiūros institucijai nepateikę duomenų, leidžiančių nustatyti jų tapatybę, dalyvius, veiklą, finansinę būklę, juridinio asmens vadovus, asmenis, kurių naudai įgyjamos akcijos, ar lėšų, panaudotų banko akcijoms įsigyti, įgijimo teisėtumą, arba pateiktomis duomenimis neįrodę lėšų, panaudotų banko akcijoms įsigyti, įgijimo teisėtumo; ir (3) asmenys, nesutinkantys, kad priežiūros institucija įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytais atvejais ir tvarka tvarkytų Lietuvos Respublikos bankų įstatyme numatytoms funkcijoms atlikti reikalingus jų duomenis, tarp jų asmens duomenis ir informaciją apie asmens teistumą, sveikatą.

⁵² Prioritetas priverstinai parduodamas banko akcijas suteikiama kitiems to banko akcininkams, siekiant išsaugoti banko kapitalą tų pačių akcininkų rankose ir įgyvendinant Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių 47 straipsnyje numatytą jau esamų uždarosios akcinės bendrovės akcininkų pirmenybės teisę įsigyti parduodamų uždarosios akcinės bendrovės akcijų.

Taip pat, banko, kaip juridinio asmens, teisinė forma gali būti tik akcinė bendrovė arba uždaroji akcinė bendrovė⁵³. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad priverstinis banko akcijų pardavimas vykdomas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso antrosios knygos II dalies IX skyriuje nustatyta tvarka⁵⁴, atrodytų, jog minėta procedūra gali būti taikoma tik siekiant priverstinai parduoti banko, kurio juridinė forma – uždaroji akcinė bendrovė, akcijas⁵⁵, taigi atrodytų, jog priverstinio banko akcijų pardavimo procedūra negalėtų būti taikoma bankam atviro tipo akcinėms bendrovėms. Tačiau autoriaus nuomone, šioje vietoje darytina išimtis iš civilinio kodekso reglamentavimo, praplečiant iš jame išvardintų subjektų, kurių atžvilgiu gali būti taikomas priverstinis akcijų pardavimas, ratą, į jį įtraukiant ir bankus atviro tipo akcinės bendroves. Jeigu priverstinio akcijų pardavimo instituto neišplėstume, tuomet taptų negalimas priverstinio akcijų pardavimo taikymas bankams akcinėms bendrovėms, o priežiūros institucija neturėtų instrumentų iš banko pašalinti akcininką, kuris neatitinka Bankų įstatymo nustatytų reikalavimų ar daro neigiamą įtaką patikimam banko valdymui. Be to, sistemiškai aiškinant Bankų įstatymo nuostatas, neaptinkamas atskiras bankų uždaro tipo ir bankų atviro tipo akcinių teisinis reglamentavimas, todėl abiejų tipų bankams turėtų būti taikomas vienodas teisinis reglamentavimas.

Kitas svarbus skirtumas nuo Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse reglamentuotos procedūros yra ekspertų darbo apmokėjimas. Pagal Civilinį kodeksą, teismas, priimančias sprendimą dėl priverstinio akcijų pardavimo, nusprendžia, kas⁵⁶ turėtų apmokėti ekspertų, vertinusių akcijas, darbą bei kitas išlaidas, patirtas vertinant akcijas. Priverstinio banko akcijų pardavimo atveju, ekspertų darbą ir kitas išlaidas apmoka ne besikreipianti priežiūros institucija ar atsakovas, o visais atvejais pats bankas, kurio akcijos turi būti priverstinai parduodamos. Toks teisinis reglamentavimas yra suprantamas, nes priežiūros institucijai, kaip valstybinei institucijai, reikalavimas apmokėti banko akcijų vertinimą, būtų sunki finansinė našta. Be to, akcijų vertinimas (kaip ir vertinimo apmokėjimas) atliekamas jau priėmus teismo sprendimą dėl priverstinio banko akcijų pardavimo⁵⁷, todėl reikalavimas akcijų vertės nustatymą ir kitas ekspertų patirtas išlaidas apmokėti besikreipiančiam šaliai, kuomet priverstinio banko akcijų procedūra, kaip nustatė teismas, priimdamas sprendimą dėl priverstinio akcijų pardavimo, buvo pradėta dėl kitos šalies kaltės, neatitiktų teisingumo principo.

Neabejotina, kad priverstinis banko akcijų pardavimas kilęs iš Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse numatyto priverstinio akcijų pardavimo. Autoriaus nuomone, didžioji dalis teisinio priverstinio akcijų pardavimo reglamentavimo skirtumų yra sietini su ypatingu banko teisiniu statusu⁵⁸,

⁵³ Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 3 straipsnio 3 dalis, Žin., 2004-04-15, Nr. 54-1832.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 27 straipsnio 3 dalis, Žin., 2004-04-15, Nr. 54-1832.

⁵⁵ Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.116 straipsnį, priverstinis akcijų pardavimas atviro tipo akcinėms bendrovėms netaikomas.

⁵⁶ Ieškovas, atsakovas, ar juridinis asmuo, kurio akcijos priverstinai parduodamos.

⁵⁷ Taigi, jau nustačius, kad banko, kaip juridinio asmens, dalyviai elgėsi nesąžiningai ar kitaip neatitiko jiems keliamų reikalavimų, ar kėlė pavojų banko patikimumui ir stabilumui.

⁵⁸ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 4 straipsnyje numatyta, kad bankas – tai vienintelė institucija Lietuvos Respublikoje, galinti nustatyta tvarka verstis indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių.

viešuoju interesu grindžiamu siekimu išlaikyti aukštą ne tik paties banko, bet ir visos bankų sistemos patikimumo ir stabilumo lygį, siekiant, kad bankas būtų valdomas aukščiausius sąžiningumo standartus atitinkančių asmenų ir būtų patikimas visuomenės akyse.

2. PRIVERSTINIO AKCIJŲ PARDAVIMO ETAPAI

Išanalizavus priverstinio akcijų pardavimo instituto atsiradimą Lietuvos teisinėje sistemoje, identifikavus panašiausius gretimus teisinius institutus, pereinama prie konkretesnės nagrinėjamo instituto analizės.

Šioje darbo dalyje atsižvelgiant priverstinio akcijų pardavimo instituto taikymą praktikoje, apžvelgiami priverstinio akcijų pardavimo procedūriniai etapai; išskiriami pagrindiniai teismų praktikoje susiformavę principai, identifikuojami skirtumai tarp nagrinėjamo instituto reglamentavimo teisės teorijoje ir pasireiškimo praktikoje, identifikuojamos konkrečios praktinės nagrinėjamo instituto taikymo problemos ir pateikiami jų sprendimo variantai.

2.1. Teismo sprendimo dėl priverstinio akcijų pardavimo priėmimas

2.1.1. Ieškinio pateikimas bei siūlymas tapti bendraieškiais

Juridinio asmens dalyvis, siekiantis pasinaudoti priverstinio akcijų pardavimo teikiamomis galimybėmis, visų pirma privalo pateikti ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo. Civilinis kodeksas tokiam dalyviui suteikia dvi galimybes rinktis – teikti ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo (pagal Civilinio kodekso 2.115 straipsnį) arba dėl priverstinio akcijų pardavimo dėl negalėjimo įgyvendinti savo teisės (pagal Civilinio kodekso 2.123 straipsnį). Abiems minėtiems variantams taikytinos analogiškos ieškinio padavimo taisyklės, tačiau skiriasi ieškinio pagrindas. Pirmuoju atveju, į teismą gali kreiptis juridinio asmens dalyvis, jei kito juridinio asmens dalyvio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis. Antruoju atveju į teismą galėtų kreiptis juridinio asmens dalyvis, kuris negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teisių dėl kito juridinio asmens dalyvio veiksmų ir negalima pagrįstai manyti, kad tokie veiksmai ateityje pasibaigs.

Abiems minėtiems atvejams taikoma vienoda kreipimosi į teismą tvarka, vienoda akcijų kainos nustatymo tvarka, vienoda akcijų pardavimo tvarka, todėl nors toliau darbe dažniau bus minimas priverstinio akcijų pardavimo (pagal Civilinio kodekso 2.115 straipsnį) institutas, tačiau analizuojamos teisės normos bus iš esmės analogiškai taikytinos ir priverstinio akcijų pardavimo dėl negalėjimo įgyvendinti savo teisės institutui (pagal Civilinio kodekso 2.123 straipsnį). Jeigu analizuojant konkrečias teisės normas abiejų minėtų ieškinio pagrindų taikymo ypatumai būtų skirtingi, tose konkrečiose šio darbo vietose bus išskiriami abiejų minėtų ieškinio pagrindų taikymo ypatumai kiekvienos skirtingai taikytinos teisės normos atžvilgiu.

Kreipimasis į teismą

Reikiamos daugumos surinkimas. Į teismą kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo (įskaitant ir pardavimą dėl negalėjimo įgyvendinti savo teisės) turi teisę vienas ar keli uždarnosios akcinės bendrovės akcininkai, kurių turimų akcijų nominali vertė ne mažesnė, nei 1/3 įstatinio kapitalo.

Svarstytinas klausimas, kodėl Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas pasirinko būtent tokią juridinio daugumą, o ne didesnę ar mažesnę. Autoriaus nuomone, įtakos tam galėjo turėti šios aplinkybės (i) Olandijos Civilinis kodeksas, iš kurio buvo perimtos priverstinio akcijų pardavimo instituto nuostatos, numato tokį pat slenkstį, todėl neatmestina galimybė, jog Lietuvos Respublikos civilinio kodekso kūrėjai, pasitikėdami Olandijos teisėkūros organų ir įstatymų leidėjų kompetencija, tiesiog perkėlė Olandijos civilinio kodekso nuostatas į Civilinio kodekso projektą; taip pat (ii) reikalaujamas 1/3 daugumos surinkimas siejamas su tuo, kad dėl priverstinio akcijų pardavimo besikreipiantys juridinio asmens dalyviai turėtų „blokuojantį“ akcijų paketą, kurio turėjimas užtikrina, kad pareiškus ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, atsakovas nesiims Akcinių bendrovių įstatymo 28 straipsnyje numatytų priemonių – neturės galimybę nuspręsti didinti arba mažinti įstatinį kapitalą (galimybė keisti proporcijas didinant kapitalą ir taip atimti teisę į ieškinį), keisti įstatus (taip galimai numatant kitokią priverstinio akcijų pardavimo tvarką), paskirstyti pelno (nemažinant bendrovės vertės) ir pan.

Nors iš vienos pusės, įstatymo leidėjo nustatytas slenkstis, leidžiantis kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo, leidžia užtikrinti tam tikrą stabilumą pareiškus ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo (kad atsakovas negalės savarankiškai iš esmės bloginti juridinio asmens, kurio akcijos turi būti išperkamos, būklės). Tačiau iš kitos pusės, 1/3 dauguma yra pakankamai maža, kad smulkieji akcininkai turėtų galimybę ja piktnaudžiauti, t.y. smulkiesiems akcininkams kreiptis į teismą ir teismui nustačius pagrindą, išpirkti stambiuosius⁵⁹.

Teisingumas. Ieškinys dėl priverstinio akcijų pardavimo paduodamas apygardos teismui pagal juridinio asmens, kurio akcijos turi būti priverstinai parduodamos⁶⁰, buveinę. Šioje vietoje Civilinis kodeksas įtvirtina išimtį iš Civilinio proceso kodekse nurodomų teisingumo taisyklių, taip užtikrinant, kad visi suinteresuoti juridinio asmens dalyviai galėtų nesunkiai, bendrovės buveinės teisme, atstovauti savo interesams. Jei ieškinys būtų teisingas teismui pagal atsakovo ar kito juridinio asmens dalyvio buvimo vietą, tuomet kitiems juridinio asmens dalyviams dėl jų buvimo vietų

⁵⁹ L. Timmerman and A. Doorman, Rights of Minority Shareholders in the Netherlands, vol. 6.4 Electronic Journal Of Comparative Law.

⁶⁰ Dėl kurio akcijų pardavimo kreipiamasi.

išsisklaidymo⁶¹, gali būti sudėtinga veiksmingai įgyvendinti savo teises. Be to, teisingumo nustatymas pagal juridinio asmens buveinės vietą, užtikrina proceso dalyvių lygiateisiškumo principo laikymąsi, nes visiems juridinio asmens dalyviams sudaromos lygios teisės, nei vienam iš jų nėra teikiamos preferencijos teisingumo atžvilgiu.

Privalomas advokato dalyvavimas. Bylos dėl priverstinio akcijų pardavimo priskirtinos tokiai bylų kategorijai, kuriose privalomas advokato dalyvavimas⁶², nustatytas Civiliniame kodekse⁶³. Tai turi dvejopą reikšmę. Iš vienos pusės, privalomas advokato dalyvavimas padeda išvengti piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis, atsižvelgiant į bylos ir įrodinėjimo sudėtingumą, toks reikalavimas yra suprantamas. Tačiau iš kitos pusės, šalis yra priversta samdyti advokatą ir mokėti jam atlyginimą už teikiamas paslaugas, o tai apsunkena juridinio asmens dalyvio galimybes kreiptis į teismą⁶⁴.

V. Mikelėno (2002) nuomone, proceso veiksmai ir gali būti atliekami ir proceso dokumentai įteikiami tik per advokatą, pavyzdžiui, procesinius dokumentus privalo būti pasirašyti advokato. Jeigu procesiniai dokumentai nepasirašyti advokato, tuomet teismas turėtų nustatyti terminą trūkumams pašalinti. Atsakovo vengimas pasisamdyti advokatą nebūtų laikoma kliūtimi nagrinėti bylą, tokiu atveju atsakovui būtų apribota galimybė atlikti tam tikrus procesinius veiksmus, pavyzdžiui, pateikti apeliacinį skundą⁶⁵.

Tačiau teismų praktika praplečia atsargų minėtos teisės normos supratimą. Lietuvos apeliacinis teismas, aiškindamas Civilinio kodekso 2.115 straipsnio 3 dalies nuostatas, nustatė⁶⁶, kad procesiniai ieškovo dokumentai neprivalo būti pasirašyti advokato byloje dėl priverstinio akcijų pardavimo, jeigu ieškovas gali parodyti, jog tų procesinių dokumentų pateikimo ar procesinių veiksmų atlikimo metu jis buvo atstovaujamas advokato⁶⁷. Be to, esant minėtoms aplinkybėms, Civilinio kodekso 2.115 straipsnio 3 dalyje numatytos pareigos pažeidimu nelaikytina ir tai, kad bylos šalys teismo parengiamajame teismo posėdyje dalyvauja be advokatų⁶⁸.

⁶¹ Juridinio asmens dalyviai gali gyventi ir skirtinguose miestuose ar valstybėse.

⁶² Taip pat bylose dėl juridinio asmens veiklos tyrimo

⁶³ Civilinio kodekso 2.115 straipsnio 3 dalis.

⁶⁴ Study on the Transparency of Costs of Civil Judicial Proceedings in the European Union, Country report – Lithuania. http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/costs_civil_proceedings/lithuania_en.pdf [žiūrėta 2009 12 22]

⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. II knyga. Vilnius: Justitia, 2002., 238 psl.

⁶⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-415/2009, pagal ieškovų R. P. ir L. P. ieškinį atsakovams E. S. ir D. S. dėl priverstinio akcijų pardavimo.

⁶⁷ Minėtoje byloje ieškinys dėl priverstinio akcijų pardavimo nebuvo pasirašytas advokato, tačiau ieškinyje buvo nurodyta, kad byla bus vedama per advokatą, teismui buvo pateikta teisinių paslaugų sutartis, sudaryta dar iki ieškinio pateikimo.

⁶⁸ Minėtoje byloje teismas nustatė, kad tai, jog bylos šalys pirmame parengiamajame teismo posėdyje dalyvavo be advokatų neduoda pagrindo pripažinti, kad dėl to byla turėjo būti nutraukta. Taigi teismas sudarė prielaidas manyti, jog advokato dalyvavimas prarengiamuosiuose teismo posėdžiuose bylose dėl priverstinio akcijų pardavimo nėra būtinas. Pažymėtina, kad minėtos civilinės bylos nagrinėjimo iš esmės stadijoje teismo posėdžių metu, ieškovai jau buvo atstovaujami advokato.

Autoriaus nuomone, teismų praktikoje pateiktas minėtos normos išaiškinimas yra logiškas ir pagrįstas. Civilinio kodekso 2.115 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad šalys bylose dėl priverstinio akcijų pardavimo gali bylinėtis tik privalomai dalyvaujant advokatui, tačiau įstatyme tiesiogiai nenustatyta, jog advokatas turi pasirašyti ieškinį ar kitą procesinį dokumentą⁶⁹. Reikalavimas advokatui pasirašyti absoliučiai visus procesinius dokumentus nepagrįstai apskunkintų proceso dalyvių galimybes kreiptis į teismą, sumažintų teismo proceso operatyvumą.

Siūlymas tapti bendraieškiais (bendraatsakovais). Juridinio asmens dalyvis, padavęs ieškinį dėl priverstinio pardavimo, privalo kreiptis į kitus juridinio asmens dalyvius siūlydamas būti bendraieškiais⁷⁰. Priverstinio akcijų pardavimo dėl negalėjimo tinkamai įgyvendinti savo teisių atveju, taikoma atvirkštinė procedūra - juridinio asmens dalyvis, iš kurio reikalaujama, kad jis nupirktų ieškovo akcijas, privalo kreiptis į kitus juridinio asmens dalyvius ir siūlyti būti bendraatsakoviais.

Siūlymas tapti bendraieškiais (bendraatsakovais) turi būti pateiktas iškart, kai teismui pateikiamas ir priimamas ieškinys⁷¹. Šia norma siekiama užtikrinti, kad ieškinio dėl priverstinio akcijų padavimo padavimas atitiktų kuo didesnę juridinio asmens dalyvių dalies interesus, be to, ieškinio patenkinimo atveju, taip gali būti pasiekiamas didesnis juridinio asmens dalyvių sudėties homogeniškumas, kas užtikrina efektyvesnę juridinio asmens valdymą ir sprendimų priėmimo procesą.

Pareiga pranešti juridiniam asmeniui. Civilinio kodekso 2.115 straipsnio 2 dalis numato, kad teismas privalo pranešti juridiniam asmeniui, kurio akcijos turėtų būti priverstinai parduodamos, apie ieškinio padavimą ir sprendimus.

Tačiau juridiniam asmeniui, kurio akcijos turėtų būti priverstinai parduodamos, bylos dėl priverstinio akcijų pardavimo nagrinėjimo metu gali kilti teisės ir pareigos, pavyzdžiui, kai yra taikomos laikinosios apsaugos priemonės bendrovės turtui tam, kad ginčo šalys neteisėtai nesumažintų akcijų kainos arba kai bendrovei kyla prievolė padaryti įrašus akcininkų registracijos žurnaluose dėl to, kad atsakovas neperduoda nuosavybės teisės į akcijas. Pagal Civilinio proceso kodekso 15 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą civilinio proceso betarpiškumo principą, teismas, priimdamas sprendimą, neturi teisės spręsti klausimo dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų, o jeigu teismas vis tiek priimtų tokį sprendimą, jis būtų laikytinas negaliojančiu⁷². Todėl svarstyтина, ar juridinis asmuo, kurio akcijos turėtų būti parduodamos, neturėtų būti traukiamas civilinio proceso bylos dalyviu, trečiuoju asmeniu.

⁶⁹ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 347 straipsnio 3 dalis imperatyviai numato, kad fizinių asmenų kasacinį skundą surašo advokatas.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.115 straipsnio 2 – 4 dalys.

⁷¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. II knyga. Vilnius: Justitia, 2002., 238 psl.

⁷² Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 329 straipsnio 2 dalies 2 punktą, jei teismas pasisakytų dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų, tai būtų laikoma absoliučiu teismo sprendimo negaliojimo pagrindu.

Pasiūlymas privalomai įtraukti juridinį asmenį, kurio akcijos priverstinai parduodamos, trečiuoju asmeniu, pasirodė 2000 m. kovo 15 d. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamento⁷³ pateiktose išvadose, tačiau į Civilinio kodekso projektą įtrauktas nebuvo.

Analizuojant teismų praktiką bylose dėl priverstinio akcijų pardavimo, vienodų principų dėl juridinio asmens, kurio akcijos parduodamos, įtraukimo į procesą, neaptinkama, vienose bylose jis įtraukiamas, o kitose – ne⁷⁴.

Autoriaus nuomone, pasirinkimas įtraukti juridinį asmenį, kurio akcijos turėtų būti priverstinai parduodamos, į nagrinėjamą bylą, paliktinas civilinio proceso šalių diskrecijai ir neturi būti privalomas pagal įstatymą, nes:

1) Ieškovas byloje dėl priverstinio akcijų pardavimo sprendžia, kokia apimtimi bus reiškiamas ieškinys ir žino, ar reikš reikalavimų, susijusių su teisių ir pareigų kilimu bendrovei, kurios akcijos priverstinai parduodamos. Apsisprendęs, kad jo reikalavimo patenkinimas darys įtakos ir juridinio asmens teisėms ir pareigoms, ieškovas gali Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka įtraukti juridinį asmenį trečiuoju nagrinėjamoje byloje. Taip būtų įgyvendinamas ekonomiškumo ir operatyvumo principai;

2) Bendrovė neturi savo nuomonės, o išreiškia jos akcininkų ar vadovo valią, taigi tikėtina, kad bendrovė išreikš didesniojo akcininko arba akcininko, sprendžiančio vadovo paskyrimo bendrovėje klausimą, poziciją;

Tačiau analizuojant priverstinio akcijų pardavimo variaciją – priverstinį banko akcijų pardavimą, autoriaus nuomone, bankas, kurio akcijos priverstinai parduodamos, visais atvejais privalo būti traukiamas į nagrinėjamą bylą trečiuoju asmeniu, nes priėmus sprendimą priverstinai parduoti banko akcijas, pagal Bankų įstatymo 27 straipsnio 3 dalį, bankas turės pats apsimokėti savo akcijų vertinimą, o pagal Civilinio proceso kodekso 15 straipsnio 3 dalį, teismas negali pasisakyti dėl į bylą neįtrauktų asmenų teisių ir pareigų.

Ribojimai kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo

Civilinio proceso kodekso 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas teisminės gynybos prieinamumo principas, pagal kurį kiekvienam asmeniui, manančiam esant jo teisių pažeidimui, užtikrinama teisė kreiptis teisminės gynybos. Todėl esant Civilinio kodekso 2.115– 2.116 straipsniuose numatytiems pagrindams, juridinio asmens dalyviams turi būti suteikiama teisė ginti savo pažeistus interesus teisme.

⁷³ Lietuvos Respublikos Seimo teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2000 m. sausio 3 d. projekto Nr. P-2269. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=97278&p_daug=2 [žiūrėta 2009 12 22].

⁷⁴ Iš analizuotų Lietuvos Respublikos teismų bylų, tik trijose iš jų juridiniai asmenys, kurių akcijos parduodamos nagrinėjamoje byloje, buvo įtraukti trečiaisiais asmenimis.

Bet kuris įstatyme nustatytas teisės kreiptis į teismą ribojimo atvejis yra išimtinis ir negali būti aiškinamas plečiamai⁷⁵. Ribojimai kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo tiesiogiai išvardinti Civilinio kodekso 2.116 straipsnyje, kuriame išskiriami šie pagrindiniai ribojimai:

1) *juridinio asmens steigimo dokumentai ar jo dalyvių sudarytos sutartys nustato kitokias priverstinio akcijų pardavimo taisykles ir šios gali būti taikomos*⁷⁶;

Taigi, ribojimai gali būti numatyti juridinio asmens steigimo dokumentuose (įstatuose) arba akcininkų sutartyse. Akcininkų sutartis yra priemonė, sudaroma tarp to paties juridinio asmens dalyvių, ji padeda suderinti bendrovės akcininkų interesus, nusistatyti akcininkų lūkesčius ir dalyvavimo juridiniame asmenyje tikslus, detalizuoti bendrovės organų įgaliojimus ir sudaryti prielaidas sklandžiai valdyti bendrovę.

Minėtuose dokumentuose akcininkai dažniausiai susitaria dėl balsavimo akcininkų susirinkimuose, bendrovės valdymo organų narių rinkimo ir bendrovės valdymo principų, taip pat ir dėl privalomų akcijų pardavimo/ išpirkimo procedūrų, iš kurių turbūt plačiausiai žinomos yra šios:

- Galimybė sutartyje ar steigimo dokumentuose numatytais atvejais reikalauti, kad akcijos būtų išpirktos (vadinamoji „tag along“ teisė). Pavyzdžiui, smulkiojo akcininko teisė prisijungti prie sandorio ir parduoti savo akcija, kai didysis juridinio asmens akcininkas parduoda savo akcijas;
- Galimybė sutartyje ar steigimo dokumentuose numatytais atvejais reikalauti parduoti akcijas (vadinamoji „drag along“ teisė). Pavyzdžiui, kai stambusis akcininkas palieka bendrovę ir parduoda savo akcijas, jis turi teisę reikalauti to paties ir iš mažojo akcininko⁷⁷.

Minėta, alternatyvi įstatyminei priverstinio akcijų pardavimo procedūra gali būti numatyta tiek įstatuose, tiek akcininkų sutartyje, todėl tikslinga išanalizuoti tiek vieno, tiek kito būdo privalumus ir trūkumus. Visų pirma, atsiradus poreikiui keisti akcininkų tarpusavio susitarimą, įstatus pakeisti bus nepalyginamai sudėtingiau, negu keisti akcininkų sutarties nuostatas - reikės gauti daugumos akcininkų pritarimą, be to, teisės aktai numato reikalavimą įstatus registruoti viešame registre laikantis teisės aktuose numatytos procedūros. Antrasis tokių susitarimų numatymo steigimo dokumentuose trūkumas susijęs su viešaisiais registrais – bendrovės steigimo dokumentus reikia paviėšinti, o akcininkų sutartyse dažnai būna konfidencialių nuostatų, kurios neturėtų būti atskleidžiamos kitiems asmenims, nei bendrovės akcininkai. Taigi, akcininkams nusprendus numatyti kitokią, negu Civilinio kodekso, priverstinio akcijų pardavimo procedūrą, akcininkai žiūrės, kuris taisyklių įforminimo būdas jiems atrodo priimtinesnis kiekvienoje konkrečioje situacijoje.

⁷⁵ Lietuvos aukščiausiojo teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-258/2008 pagal ieškovo UAB „Kriptonika“ ieškinį atsakovui UAB „Penki kontinentai“ dėl UAB „Ashburn International“ akcijų priverstinio pardavimo.

⁷⁶ Civilinio kodekso 2.116 straipsnio 1 dalies 2 punktas.

⁷⁷ Verslo Žinių žinynas „Bendrovių valdymas“

Autoriaus nuomone, preziumuojant, kad nei vienas akcininkas bendrovėje neturi lemiamos įtakos nustatant įstatų nuostatas, atsižvelgiant į susitarimų tarp akcininkų konfidencialų pobūdį ir susitarimo keitimo procedūros sudėtingumą, alternatyvią priverstinio akcijų pardavimo procedūrą būtų tikslinga numatyti sutartyse tarp akcininkų.

2) *jeigu juridinio asmens dalyvį kontroliuoja juridinis asmuo, kurio akcijos (dalys, pajai) turėtų būti priverstinai parduodamos*⁷⁸.

Lietuvos Respublikos teismų praktikoje iki šiol nebuvo išaiškintas šis ribojimas kreiptis teisminės gynybos, tačiau autoriaus nuomone, pats Civilinis kodeksas pakankamai aiškiai identifikuoja subjektą, negalintį kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo.

3) *besikreipiantis juridinio asmens dalyvis pats yra juridinis asmuo, kurio akcijos (dalys, pajai) turėtų būti priverstinai perduodamos*⁷⁹;

Pagal Civilinio kodekso 2.116 straipsnį 4 d., ieškovas negalėtų kreiptis į teismą dėl priverstinio akcijų pardavimo, jeigu dėl jo paties būtų nustatytas prejudicinis faktas (įsiteisėjęs teismo sprendimas), jog ieškovas, kaip kitos uždarnosios akcinės bendrovės akcininkas, veikė priešingai tos bendrovės veiklos tikslams ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis, ir dėl to yra pradėta bei neužbaigta ieškovo turimų bendrovės akcijų priverstinio perdavimo procedūra⁸⁰.

4) *Kreipiasi netinkamos formos juridinio asmens dalyvis;*

Tinkamais ieškovais, galinčiais kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo, gali būti tik privačiųjų juridinių asmenų dalyviai. Priverstinio akcijų pardavimo institutą reglamentuojančios normos teisę paduoti ieškinį (pareiškimą) dėl priverstinio akcijų pardavimo suteikia ne visų, bet tik įstatyme tiesiogiai nurodytų teisinių formų privačiųjų juridinių asmenų dalyviams⁸¹, t.y. uždarytųjų akcinių bendrovių, ūkinių bendrijų, žemės ūkio bendrovių ir kooperatinių bendrovių nariai⁸²

⁷⁸ Civilinio kodekso 2.116 straipsnio 1 dalies 3 punktas.

⁷⁹ Civilinio kodekso 2.116 straipsnio 1 dalies 4 punktas.

⁸⁰ Lietuvos aukščiausiojo teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-258/2008 pagal ieškovo UAB „Kriptonika“ ieškinį atsakovui UAB „Penki kontinentai“ dėl UAB „Ashburn International“ akcijų priverstinio pardavimo.

⁸¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-40/2007 pagal ieškovo R. S. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutarties, kuria nutraukta dalis civilinės bylos Nr. 2-2562-51/2006 pagal ieškovo R. S. ieškinį atsakovui viešajai įstaigai Vilniaus verslo teisės akademijai dėl atsakovo pripažinimo neteisėtai įsteigtu ir priverstinio viešosios įstaigos dalių pardavimo.

⁸² Ten pat.

Tačiau ne visiems privatiesiems juridiniams asmenims taikomas priverstinio akcijų (pajų, dalių) pardavimo institutas, nes keičiantis teisiniam reguliavimui, kai kurie anksčiau laikyti privačiais juridiniais asmenimis, gali tapti viešaisiais⁸³.

Privatieji juridiniai asmenys steigiami privatiems interesams tenkinti ir pelnui gauti⁸⁴. Priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo institutas sukurtas tam, kad būtų galima teismo sprendimu pakeisti juridinio asmens dalyvius, kurių veiksmai rodo, kad jų tikrasis tikslas yra kitas, o ne privačių interesų per juridinį asmenį tenkinimas. Viešieji juridiniai asmenys steigiami nesiekiančių naudoti sau asmenų ir jų tikslas yra tenkinti viešuosius interesus. Viešasis juridinis asmuo gali turėti ir siekti pelno, tačiau šio juridinio asmens dalyvis negali gauti pelno dalies, jeigu viešojo juridinio asmens veikla pelninga, negali gauti likviduojamo viešojo juridinio asmens turto dalies, viršijančios įnašus į turtą. Viešiesiems juridiniams asmenims netaikomas priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo institutas, nes jų dalyviai neturi reikšmingų juridinio asmens atžvilgiu turtinių teisių, yra juridinio asmens nariai, o narystė negali būti perleidžiama ar parduodama kitam asmeniui⁸⁵.

5) *Kiti įstatymai numato kitokią tvarką.*

Kaip atskiras apribojimas kreiptis, kitokios procedūros numatymas kituose įstatymuose buvo numatytas abiejuose Civilinio kodekso projektuose. Tačiau į galutinę Civilinio kodekso redakciją šis ribojimas nebuvo tiesiogiai perkeltas. Autoriaus nuomone, įstatymų leidėjas tai padarė apgalvotai, laikydamasis teisėkūros technikos, nes tokio draudimo tiesioginis neįvardijimas Civilinio kodekso tekste neužkerta kelio specialiuosiuose įstatymuose numatyti kitokios priverstinio akcijų pardavimo procedūros, kuri turi būti taikoma specialiais atvejais.

Pavyzdžiu galėtų būti priverstinio banko akcijų pardavimo procedūra, kuri yra numatyta specialiajame įstatyme⁸⁶. Akivaizdu, kad ir be atskiros nuorodos Civiliniame kodekse, priverstinio banko akcijų pardavimo atveju būtų taikomos ne bendrosios Civiliniame kodekse numatytos taisyklės, bet specialiosios, numatytos Bankų įstatyme⁸⁷.

⁸³ Pavyzdžiui, keitėsi viešosios įstaigos teisinis reglamentavimas, plačiau žiūrėkite Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. vasario 8 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 2-40/2007 pagal ieškovo R. S. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutarties, kuria nutraukta dalis civilinės bylos Nr. 2-2562-51/2006 pagal ieškovo R. S. ieškinį atsakovui viešajai įstaigai Vilniaus verslo teisės akademijai dėl atsakovo pripažinimo neteisėtai įsteigtu ir priverstinio viešosios įstaigos dalių pardavimo.

⁸⁴ Civilinio kodekso 2.34 straipsnio 3 dalis.

⁸⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-40/2007 pagal ieškovo R. S. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutarties, kuria nutraukta dalis civilinės bylos Nr. 2-2562-51/2006 pagal ieškovo R. S. ieškinį atsakovui viešajai įstaigai Vilniaus verslo teisės akademijai dėl atsakovo pripažinimo neteisėtai įsteigtu ir priverstinio viešosios įstaigos dalių pardavimo.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, Žin., 2004-04-15, Nr. 54-1832.

⁸⁷ Autoriaus nuomone, šios specialiosios normos kai kuriais atvejais netgi išplečia Civiliniame kodekse numatytų bendrųjų priverstinio akcijų pardavimo instituto normų taikymo sritį (žr. 1.3. poskyrį.).

Kreipimosi į teismą dėl priverstinio akcijų pardavimo procedūrą galima laikyti baigta, kai teismas priima ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, surinkta pakankama besikreipiančiųjų dauguma, nenustatyta negalėjimo kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo pagrindų.

2.1.2. Laikinių apsaugos priemonių problema

Bendrieji laikinių apsaugos priemonių taikymo principai

Teismas, dalyvaujančių byloje ar kitų suinteresuotų asmenų prašymu gali imtis laikinių apsaugos priemonių, jeigu jų nesiėmus, teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas. Įstatyme tiesiogiai apibrėžta laikinių apsaugos priemonių taikymo paskirtis – užtikrinti būsimo teismo sprendimo įvykdymą ir garantuoti šio sprendimo privalomumą. Laikinių apsaugos priemonių taikymo poreikį turi lemti reali grėsmė, kad dėl kokių nors atsakovo veiksmų arba neveikimo būsimo teismo sprendimo vykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas⁸⁸

Laikinių apsaugos priemonių taikymą priverstinio akcijų pardavimo procedūroje papildomai reglamentuoja Civilinio kodekso 2.117 straipsnis⁸⁹. Ši teisės norma laikytina specialiąja Civilinio proceso kodekse numatytų laikinių apsaugos priemonių atžvilgiu, nes nustato specifines priemones, taikomas automatiškai priėmus sprendimą dėl priverstinio akcijų pardavimo. Tačiau Civilinio kodekso 2.117 straipsnyje numatytos priemonės turėtų būti taikomos jau po teismo sprendimo dėl priverstinio akcijų pardavimo priėmimo. Iki teismo sprendimo priėmimo gali būti taikomos laikinosios apsaugos priemonės kitu, Civilinio proceso kodekso 144 straipsnyje numatytu, pagrindu, dalyvaujančių byloje ar kitų suinteresuotų asmenų prašymu.

Taikant laikinas apsaugos priemones civiliniame procese visuomet svarbu laikytis bendrųjų teisės ir laikinių apsaugos priemonių taikymo principų, tokių kaip teisingumo, proceso šalių lygiateisiškumo, taikomų priemonių proporcingumo.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas teisingumo principas, atspindintis visuomenės poreikį užtikrinti visų asmenų lygiateisiškumą. Teisingumo principas yra universalus principas,

⁸⁸ Civilinio proceso kodekso 144 straipsnis numatytos laikinių apsaugos priemonių taikymo pralaidos, kurios yra plačiai išaiškintos teismų praktikoje taikant minėtą teisės normą, pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 10 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 2-505/2008, pagal atsakovo UAB „Penki kontinentai“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gegužės 21 d. nutarties laikinių apsaugos priemonių taikymo klausimu civilinėje byloje Nr. 2-2089-34/2008 pagal ieškovo uždarnosios akcinės bendrovės „Kriptonika“ ieškinį atsakovui uždarajai akcinei bendrovei „Penki kontinentai“ dėl priverstinio uždarnosios akcinės bendrovės „Ashburn International“ akcijų pardavimo.

⁸⁹ Pagal Civilinio kodekso 2.117 straipsnį, nuo teismo sprendimo dėl priverstinio akcijų pardavimo priėmimo dienos atsakovas be ieškovo sutikimo neturi teisės parduoti ar kitaip perleisti akcijas, jas įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į jas, taip pat perleisti ar kitaip apriboti akcijų suteikiamas teises, jeigu teismas nenutaria kitaip. Teismas turi teisę leisti atlikti šioje dalyje nurodytus veiksmus, jeigu ieškovas tokiems veiksams sutikimo neduoda. Jeigu ieškovas reikalauja, sprendimą priėmęs teismas gali uždrausti atsakovui naudotis balsavimo teise be teismo ar ieškovo sutikimo. Pažymėtina, kad minėtos priemonės galioja nepaisant teismo sprendimo dėl jų taikymo ar priverstinio akcijų pardavimo apskundimo. Nuo teismo sprendimo dėl priverstinio akcijų pardavimo įsiteisėjimo dienos, atsakovas neturi teisės parduoti ar kitaip perleisti akcijas, jas įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į jas, taip pat perleisti ar kitaip apriboti akcijų suteikiamas teises negali atlikti minėtų veiksmų net ir turėdamas ieškovo sutikimą.

reiškiantis ir tai, kad valstybės taikomos bet kokios poveikio priemonės turi būti proporcingos, atitikti siekiamus teisėtus tikslus, negali varžyti asmens labiau, nei reikia šiems tikslams pasiekti. Teisingumas gali būti įgyvendintas tik užtikrinant skirtingų interesų pusiausvyrą bei išvengiant socialinio gyvenimo nestabilumo. Teisingumo negalima pasiekti pripažįstant tik vieno asmens interesus ir neigiant kito asmens teisėtus interesus. Teisingumo principo įgyvendinimas ypač svarbus sprendžiant laikinųjų apsaugos priemonių taikymą, nes šių priemonių taikymas susijęs su turtinių ir kitų atsakovo teisių ribojimu bei jo veiklos suvaržymu.

Taikant ieškinių užtikrinimo priemones teisingumas reikalauja, kad būtų atsižvelgta ne tik į kreditoriaus, bet ir į pagrįstus skolininko interesus, į jo turtinę padėtį, ieškinių užtikrinimo priemonių taikymo pasekmes skolininkui bei kitiems su skolininko veikla susijusiems asmenims⁹⁰. Taigi, tiek pareiškus ieškinį, tiek iki ieškinių padavimo pritaikomos laikinosios apsaugos priemonės turi būti proporcingos siekiamiems tikslams, nes kaip jau minėta, teisingumas reikalauja užtikrinti visų ginčo šalių teisėtų interesų pusiausvyrą⁹¹.

Laikinųjų apsaugos priemonių taikymas taip pat paprastai susijęs su tam tikrais apribojimais atsakovui, todėl būtina išlaikyti ieškovo ir atsakovo interesų pusiausvyrą, kad šios priemonės būtų pagrįstos bei užtikrintų tiek ieškovo, tiek ir atsakovo teisių bei turtinių interesų apsaugą. Civilinio proceso įstatymas, apsaugodamas ieškovo turtinius interesus, siekia apsaugoti ir atsakovo turtinius interesus, kurie gali būti pažeisti nepagrįsto ieškinių reikalavimo užtikrinimo atveju. Tuo užtikrinamas šalių procesinio lygiateisiškumo principo įgyvendinimas. Šalių procesinis lygiateisiškumas nereiškia faktinės šalių lygybės, kadangi visiška lygybė tarp skirtingą procesinį teisinį statusą turinčių asmenų negalima. Šalių procesinio lygiateisiškumo principas civiliniame procese tinkamai įgyvendinamas tuomet, kai teismas procesinį sprendimą priima išklauses abi šalis, taip pat, kai abiem šalims garantuoja vienodas tiesos įrodinėjimo priemones⁹².

Konkrečios rūšies ir masto (apimties) laikinosios apsaugos priemonės gali būti taikomos tik pareikštų (ketinamų pareikšti) reikalavimų ribose ir tik siekiant užtikrinti vykdymą teismo sprendimo, priimtino būtent pagal pareikštus (numatomus pareikšti) ieškinius reikalavimus. Laikinoji apsaugos

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-146/2002, bylų kategorija 124, „Teismų praktika“ Nr. 17, p. 217-223

⁹¹ Lietuvos Apeliacinio teismo 2006 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-182/2006 pagal atsakovo A. B. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2006 m. sausio 30 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 2-213-34/2006 pagal ieškovų T. A. ir Q. A. ieškinį atsakovams A. B. ir UAB „Metbalta“ dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties, akcijų pasirašymo sutarties pripažinimo niekinėmis ir negaliojančiomis, pirmumo teisės įgyti akcijas pripažinimo, įpareigojimo sudaryti akcijų pasirašymo sutartį, taip pat pagal atsakovo A. B. priešieškinį ieškovams Q. A. ir T. A. dėl skolos ir delspinigių priteisimo ir ieškinį atsakovams B. B. ir B. B. dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia.

⁹² Minėtas principas įtvirtintas Civilinio proceso kodekso 17 straipsnio, taip pat išaiškintas teismų praktikoje, pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. kovo 31 d. nutartyje Nr. 2-225/2009 pagal atsakovo S. A. ir trečiojo asmens Lietuvos ir Kazachstano uždarnosios akcinės bendrovės „Kazameta“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gruodžio 18 d. nutarties, kuria teismas netenkino prašymo dėl nuostolių atlyginimo užtikrinimo civilinėje byloje Nr. 2-2275-450/2008, iškeltoje pagal ieškovo Z. M. ieškinį atsakovams S. A., A. V., trečiajam asmeniui Lietuvos ir Kazachstano uždarajai akcinei bendrovei „Kazameta“ dėl priverstinio akcijų pardavimo.

priemonė, neatitinkanti ginčijamo materialinio reikalavimo esmės ir nesusijusi su būsimo teismo sprendimo įvykdymo konkrečioje byloje apsaugojimu, negali būti taikoma. Tiesiogiai su pareikštu reikalavimu ir būsimo teismo sprendimo įvykdymu nesusijusių bei įtakos teismo sprendimo įvykdymui nedarančių apribojimų atsakovo atžvilgiu taikymas pažeidžia ekonomiškumo principą⁹³.

Pažymėtina, kad svarstant klausimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tikslingumo, ieškinio reikalavimų pagrįstumas ir teisėtumas nevertinami. Tuo labiau negali būti vertinamas dar tik būsimų reikalavimų, nurodytų prašyme taikyti laikinąsias apsaugos priemones nepareiškus ieškinio, pagrįstumas⁹⁴.

Laikantis aukščiau minėtų laikinųjų apsaugos priemonių taikymo principų, Civilinio kodekso 2.117 straipsnio 1 - 3 dalyje numatytos toliau išvardintos laikinosios apsaugos priemonės:

- 1) Draudimas nuo teismo sprendimo dėl priverstinio akcijų pardavimo priėmimo dienos atsakovui be ieškovo sutikimo parduoti ar kitaip perleisti akcijas, jas įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į jas, taip pat perleisti ar kitaip apriboti akcijų suteikiamas teises, jeigu teismas nenutaria kitaip. Teismas turi teisę leisti atlikti šioje dalyje nurodytus veiksmus, jeigu ieškovas tokiems veiksams sutikimo neduoda. Įsiteisėjus teismo sprendimui, minėtų veiksmų atlikimas galimas išimtinai tik su teismo leidimu. Šiame punkte nurodytos laikinosios apsaugos priemonės taikytinos net ir neprašant ieškovui, iškart po sprendimo dėl priverstinio akcijų pardavimo priėmimo.
- 2) Ieškovo prašymu atsakovui gali būti pritaikytas draudimas naudotis balsavimo teise be teismo ar ieškovo sutikimo. Pažymėtina, kad kiekvienu konkrečiu atveju, draudimas naudotis balsavimo teise turi atitikti aukščiau minėtus laikinųjų apsaugos priemonių principus, atitikti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tikslingumą ir proporcingumą.

Lietuvos Respublikos teismų praktikoje teismas yra pasakęs, jog akcijų teikiamų teisių draudimai ir suvaržymai paprastai taikytini ne anksčiau kaip nuo teismo sprendimo dėl priverstinio akcijų pardavimo priėmimo dienos⁹⁵, t.y. ne anksčiau, nei Civilinio kodekso 2.117 straipsnyje nustatyta tvarka. Tačiau teismų praktika iš esmės neprieštarauja kitų laikinųjų apsaugos priemonių taikymui ir jų taikymui ankstesnėje bylos stadijoje, nei nustatyta Civiliniame kodekse.

⁹³ Minėtas principas įtvirtintas Civilinio proceso kodekso 145 straipsnio 2 d., taip pat išaiškintas teismų praktikoje, pavyzdžiui, Lietuvos Apeliacinio teismo 2006 m. balandžio 20 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 2-182/2006 pagal atsakovo A. B. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2006 m. sausio 30 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 2-213-34/2006 pagal ieškovų T. A. ir Q. A. ieškinį atsakovams A. B. ir UAB „Metbalta“ dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties, akcijų pasirašymo sutarties pripažinimo niekinėmis ir negaliojančiomis, pirmumo teisės įgyti akcijas pripažinimo, įpareigojimo sudaryti akcijų pasirašymo sutartį, taip pat pagal atsakovo A. B. priešieškinį ieškovams Q. A. ir T. A. dėl skolos ir delspinigių priteisimo ir ieškinį atsakovams B. B. ir B. B. dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia.

⁹⁴ Ten pat.

⁹⁵ Ten pat.

Autoriaus nuomone, Civilinio proceso kodekse numatytas laikinąsias apsaugos priemones taikyti tikslinga, nes jos taikytinos dar prieš teismo sprendimo dėl priverstinio akcijų pardavimo priėmimo, o tai leidžia operatyviau užsitikrinti teismo sprendimo įgyvendinamumą. Toliau analizuojamos dažniausiai Lietuvos Respublikos teismų praktikoje ieškovų prašomos taikyti laikinosios apsaugos priemonės ir jų taikymo tikslingumas:

1) *Akcijų valdymo, naudojimosi ir disponavimo teisės ribojimas*;
Analizuotoje Lietuvos Respublikos teismų praktikoje, ši laikinoji apsaugos priemonė buvo taikoma kiekvienu atveju to prašant ieškovui. Pagrindinis skirtumas nuo Civilinio kodekso 2.117 straipsnio 1 ir 2 dalyse, numatytų priemonių yra tai, kad šiuo atveju, ieškinio objektui apsauga suteikiama ne nuo sprendimo dėl priverstinio akcijų pradžios priėmimo momento, o nuo teismo nutarties dėl laikinųjų apsaugos priemonių priėmimo momento.

Teismų nuomone⁹⁶, ieškovui palankaus sprendimo pareiškus reikalavimą dėl priverstinio akcijų pardavimo atveju, sprendimo vykdymas galėtų pasunkėti arba pasidaryti negalimas, jeigu iki teismo sprendimo priėmimo pasikeistų bendrovės akcijų nuosavybės teisės subjektai arba akcijų valdymo, naudojimo ir disponavimo jomis teisių įgyvendinimo turinys, t.y. atsakovo nuosavybė į turimas akcijas būtų perleista kitiems asmenims arba teisės valdyti akcijas, jomis naudotis ir disponuoti būtų suvaržytos ar kitaip apsunkintos. Todėl, pagal Lietuvos Respublikos teismų praktikoje išskirtus principus, atsižvelgiant į specifinį ieškinio reikalavimo pobūdį, akivaizdu, jog norint užtikrinti būsimo galimai ieškovui palankaus teismo sprendimo įvykdymą, būtina išsaugoti situaciją, kai ginčo akcijų savininkas yra atsakovas ir jo nuosavybės teisė nėra apsunkinta⁹⁷.

Kaip minėta, šios priemonės turėtų būti taikomos beveik visais atvejais ieškovui prašant, nes jas pritaikius, būsimo teismo sprendimo, jeigu jis būtų palankus ieškovui, tinkamo įvykdymo grėsmė iš esmės pašalinama, nes ja nustatytas draudimas atsakovui įgyvendinti teises, susijusias su turimų akcijų pardavimu, įkeitimu, išnuomojimu, kitokiu perleidimu. Akcijų naudojimo, disponavimo ir valdymo ribojimai laikytini priemone, minimaliai ribojančia atsakovo interesus, todėl galėtų būti taikoma daugeliu atvejų.

Analizuojant šią laikinąją apsaugos priemonę, pažymėtina, kad galimos situacijos, kai atsakovas, bandydamas įrodyti savo sąžiningumą, pakliūva į „spąstus“. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo

⁹⁶ Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2-788/2007, A.P. v. D.P. dėl priverstinio UAB „Daudrius“ akcijų pardavimo.

⁹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-505/2008 pagal atsakovo uždarnosios akcinės bendrovės „Penki kontinentai“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gegužės 21 d. nutarties laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimu civilinėje byloje Nr. 2-2089-34/2008 pagal ieškovo uždarnosios akcinės bendrovės „Kriptonika“ ieškinį atsakovui uždarajai akcinei bendrovei „Penki kontinentai“ dėl priverstinio uždarnosios akcinės bendrovės „Ashburn International“ akcijų pardavimo.

2008 m. liepos 10 d. nutartyje Nr. 2-505/2008⁹⁸, atsakovas, bandydamas išvengti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir įrodyti savo sąžiningumą, pareiškė, jog jis ginčo akcijų perleisti ar suvaržyti teisių į jas nesiruošia. Teismas, atsižvelgdamas į minėtus argumentus, laikė, kad pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės (disponavimo teisių ribojimai) praktiškai neįtakoja atsakovo veiksmų ir nesukelia jam nepatogumų, todėl gali būti taikomos.

2) *Balsavimo teisės ribojimas;*

Ši laikinoji apsaugos priemonė numatyta Civilinio kodekso 2.117 straipsnyje ir gali būti taikoma ieškovui prašant. Teismų praktikoje neišskiriama, kada ši priemonė turėtų būti taikoma, tačiau nurodoma, kad teismas gali atsisakyti ją taikyti, jeigu atsakovas, įgyvendindamas savo turimų akcijų suteikiamas turtines ir neturtines teises, yra nepajėgus priimti sprendimus, priešingus juridinio asmens ir jo dalyvių teisėtiems interesams⁹⁹.

Tai galėtų būti suprantama, kaip reikiamos daugumos visuotiniame akcininkų susirinkime neturėjimas. Kai atsakovas turi daugumą akcijų suteikiamų balsų, tačiau neturi 2/3 balsų daugumos, jis neturės galimybės vienas pats priimti Akcinių bendrovių įstatymo 28 straipsnyje numatytus sprendimus, kuriems reikalinga kvalifikuota balsų dauguma (2/3 ar 3/4) ir kurie susiję su svarbiausiais bendrovės veiklos klausimais (pavyzdžiui, teisinės formos pakeitimas, bendrovės teisinis likimas, esminiai veiklos pakeitimai ir pan.). Esant tokiai faktinei situacijai, uždrausti atsakovui naudotis balsavimo teisėmis, kuriomis galima naudotis tik visuotiniam akcininkų susirinkimui priėmus sprendimą kvalifikuota balsų dauguma, nėra prasmės, kadangi ieškovui balsuojant prieš tokio sprendimo priėmimą, jis negalės būti priimtas. Todėl absoliutus draudimas atsakovui įgyvendinti balsavimo teisę nėra pagrįstas, nes dalies šių teisių, nesant ieškovo pritarimo, jis faktiškai negalės įgyvendinti¹⁰⁰.

Autoriaus nuomone, svarstyтина galimybė taikyti ne balsavimo teisės ribojimą apskritai, o tik ribojimą be ieškovo ar teismo sutikimo, kaip apibrėžta civilinio kodekso 2.117 straipsnio 3 dalyje.

⁹⁸ Nagrinėjant atskirąjį skundą byloje dėl pagal ieškovo uždarnosios akcinės bendrovės „Kriptonika“ ieškinį atsakovui uždarajai akcinei bendrovei „Penki kontinentai“ dėl priverstinio uždarnosios akcinės bendrovės „Ashburn International“ akcijų pardavimo.

⁹⁹ Lietuvos Apeliacinio teismo 2006 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-182/2006 pagal atsakovo A. B. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2006 m. sausio 30 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 2-213-34/2006 pagal ieškovų T. A. ir Q. A. ieškinį atsakovams A. B. ir UAB „Metbalta“ dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties, akcijų pasirašymo sutarties pripažinimo niekinėmis ir negaliojančiomis, pirmumo teisės įgyti akcijas pripažinimo, įpareigojimo sudaryti akcijų pasirašymo sutartį, taip pat pagal atsakovo A. B. priešieškinį ieškovams Q. A. ir T. A. dėl skolos ir delspinigių priteisimo ir ieškinį atsakovams B. B. ir B. B. dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia.

¹⁰⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-127/2008 pagal atsakovo UAB „Kriptonika“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 3 d. nutarties dalies, kuria uždrausta visa apimtimi naudotis, valdyti ir disponuoti atsakovui UAB „Kriptonika“ nuosavybės teise priklausančiomis UAB „Ashburn International“ akcijomis civilinėje byloje Nr. 2-632-43/2008, iškeltoje pagal ieškovo UAB „Penki kontinentai“ ieškinį atsakovui UAB „Kriptonika“ dėl priverstinio akcijų pardavimo.

3) *Kitų turtinių/ neturtinių akcininko teisių ribojimas*

Akcija – tai vertybinis popierius, kuris patvirtina jo turėtojo teisę dalyvauti valdant įmonę, gauti įmonės pelno dalį dividendais, dalį įmonės turto, likusio po jo likvidavimo, taip pat kitas įstatymų nustatytas teises¹⁰¹. Akcijų suteikiamos turtinės teisės yra tokios, kurios yra ekonominio turinio ir nėra neatsiejamai susijusios su jų turėtojo asmeniu¹⁰². Teismui nustačius draudimą įgyvendinti visas akcijų suteikiamas turtines teises, atsakovas netektų galimybės patenkinti savo turtinius poreikius, kurie galėtų atsirasti iš šių teisių¹⁰³. Todėl taikant akcininko turtinių teisių ribojimus, visada turi būti atsižvelgiama į proporcingumą – ar yra pagrindo teigti, jog nepritaikius visiško draudimo, būtų apsunkintas sprendimo vykdymas patenkinus tokio turinio ieškinio (priešieškinio) reikalavimą¹⁰⁴

Kaip minėta, kai atsakovas neturi galimybės vienas pats priimti Akcinių bendrovių įstatymo 28 straipsnyje numatytus sprendimus, kuriems reikalinga kvalifikuota balsų dauguma (2/3 ar 3/4) ir kurie susiję su svarbiausiais bendrovės veiklos klausimais (teisinės formos pakeitimas, bendrovės teisinis likimas, esminiai veiklos pakeitimai ir pan.), uždrausti atsakovui naudotis tomis turtinėmis teisėmis, kuriomis galima naudotis tik visuotiniam akcininkų susirinkimui priėmus sprendimą kvalifikuota balsų dauguma, nėra prasmės, kadangi ieškovi balsuojant prieš tokio sprendimo priėmimą, atsakovas negalės įgyti šios turtinės teisės, nes sprendimas nebus priimtas, neatsižvelgiant į tai, kaip jis balsuos. Todėl absoliutus draudimas atsakovui įgyvendinti visas akcijų suteikiamas turtines teises nėra visiškai pagrįstas, nes dalies šių teisių, nesant ieškovo pritarimo, jis faktiškai negalės įgyvendinti. Šios aplinkybės sudaro pagrindą spręsti, jog uždrausti atsakovui įgyvendinti visas be išimties nurodytas turtines teises neracionalu ir nėra teisinės prasmės. Dar daugiau, toks draudimas galėtų nepagrįstai apriboti ir pažeisti paties ieškovo, kuris gali nuspręsti kartu su atsakovu priimti tokius sprendimus, teises¹⁰⁵.

Taigi, ribojimai atsakovui naudotis, valdyti, disponuoti ir tomis ginčo akcijų suteikiamomis turtinėmis teisėmis, kurios gali būti įgyvendintos visuotinio akcininkų susirinkimo priimta paprasta

¹⁰¹ Civilinio kodekso 1.102 straipsnio 1 dalis.

¹⁰² Civilinio kodekso 1.112 ir 1.115 straipsniai.

¹⁰³ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-127/2008 pagal atsakovo UAB „Kriptonika“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 3 d. nutarties dalies, kuria uždrausta visa apimtimi naudotis, valdyti ir disponuoti atsakovui UAB „Kriptonika“ nuosavybės teise priklausančiomis UAB „Ashburn International“ akcijomis civilinėje byloje Nr. 2-632-43/2008, iškeltoje pagal ieškovo UAB „Penki kontinentai“ ieškinį atsakovui UAB „Kriptonika“ dėl priverstinio akcijų pardavimo.

¹⁰⁴ Lietuvos Apeliacinio teismo 2006 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-182/2006 pagal atsakovo A. B. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2006 m. sausio 30 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 2-213-34/2006 pagal ieškovų T. A. ir Q. A. ieškinį atsakovams A. B. ir UAB „Metbalta“ dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties, akcijų pasirašymo sutarties pripažinimo niekinėmis ir negaliojančiomis, pirmumo teisės įgyti akcijas pripažinimo, įpareigojimo sudaryti akcijų pasirašymo sutartį, taip pat pagal atsakovo A. B. priešieškinį ieškovams Q. A. ir T. A. dėl skolos ir delspinigių priteisimo ir ieškinį atsakovams B. B. ir B. B. dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia.

¹⁰⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-127/2008 pagal atsakovo UAB „Kriptonika“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 3 d. nutarties dalies, kuria uždrausta visa apimtimi naudotis, valdyti ir disponuoti atsakovui UAB „Kriptonika“ nuosavybės teise priklausančiomis UAB „Ashburn International“ akcijomis civilinėje byloje Nr. 2-632-43/2008, iškeltoje pagal ieškovo UAB „Penki kontinentai“ ieškinį atsakovui UAB „Kriptonika“ dėl priverstinio akcijų pardavimo.

balsų dauguma, yra nepagrįsti, nes toks atsakovas neturi lemiamos įtakos bendrovės veiklai ir negali turėti teisinės reikšmės galimai ieškovui palankaus teismo sprendimo įvykdymui¹⁰⁶.

Manytina, jog esant konfliktiškai situacijai tarp šalių, tikslinga uždrausti atsakovui įgyvendinti turtinę teisę gauti bendrovės pelno dalį (dividendą). Tokiu atveju ne tik būtų apribota bet kokia galimybė atsakovui gauti dividendų ir būtų užkirsta galimybė sumažinti ginčo akcijų vertę¹⁰⁷.

Be to, reikėtų atsižvelgti ir į tai, kad akcijos, kurios bus perleidžiamos ieškinio patenkinimo atveju, yra turtas, kurio vertė tiesiogiai priklauso nuo įmonės, kurios akcijos tai yra, veiklos rodiklių, turimo turto vertės ir kitų parametrų, todėl siekiant užtikrinti realų teismo sprendimo įvykdymą, būtina imtis priemonių, jog nesumažėtų Bendrovės turtas ir, ieškinio patenkinimo atveju, nebūtų įgytos ženkliai sumažėjusios vertės, negu prieš pareiškiant ieškinį ar galimai nemokios įmonės akcijos¹⁰⁸.

Pažymėtina, kad teismo nustatyti ribojimai atsakovui valdyti, naudotis ir disponuoti ginčo akcijų suteikiamomis turtinėmis teisėmis paprastai savaime nepažeidžia ir paties atsakovo teisių, nes ieškinio patenkinimo atveju atsakovas turi turtinį interesą parduoti ginčo akcijas už kuo didesnę pinigų sumą arba įgyti kuo didesnės vertės akcijas¹⁰⁹.

4) Bendrovės vadovo sprendimų priėmimo teisės ribojimas

Šis ribojimas ieškovo prašymu paprastai taikomas, kai atsakovas yra ir juridinio asmens valdymo organo narys, pavyzdžiui, vadovas.

Šios priemonės įgyvendinamos ieškovo iniciatyva, siekiant, kad akcininkas, kurio akcijos turi būti priverstinai parduodamos, nemažintų tų akcijų vertės. Atsižvelgiant į tai, kad akcijos yra toks turtas, kurio vertė tiesiogiai priklauso nuo įmonės, kurios akcijos tai yra, turimo turto vertės, siekiant užtikrinti realų teismo sprendimo įvykdymą, tikslinga imtis priemonių, jog nesumažėtų bendrovės turtas ir, ieškinio patenkinimo atveju, nebūtų įgytos galimai nemokios įmonės akcijos¹¹⁰.

¹⁰⁶ Ten pat.

¹⁰⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-127/2008 pagal atsakovo UAB „Kriptonika“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 3 d. nutarties dalies, kuria uždrausta visa apimtimi naudotis, valdyti ir disponuoti atsakovui UAB „Kriptonika“ nuosavybės teise priklausančiomis UAB „Ashburn International“ akcijomis civilinėje byloje Nr. 2-632-43/2008, iškeltoje pagal ieškovo UAB „Penki kontinentai“ ieškinį atsakovui UAB „Kriptonika“ dėl priverstinio akcijų pardavimo.

¹⁰⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-953/2008 pagal atsakovo S. A. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 3 d. nutarties laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimu civilinėje byloje Nr. 2-2275-450/2008 pagal ieškovo Z. M. ieškinį atsakovams S. A. ir A. V., tretysis asmuo Lietuvos ir Kazachstano UAB „Kazameta“, dėl priverstinio akcijų pardavimo.

¹⁰⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-127/2008 pagal atsakovo UAB „Kriptonika“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 3 d. nutarties dalies, kuria uždrausta visa apimtimi naudotis, valdyti ir disponuoti atsakovui UAB „Kriptonika“ nuosavybės teise priklausančiomis UAB „Ashburn International“ akcijomis civilinėje byloje Nr. 2-632-43/2008, iškeltoje pagal ieškovo UAB „Penki kontinentai“ ieškinį atsakovui UAB „Kriptonika“ dėl priverstinio akcijų pardavimo.

¹¹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-953/2008 pagal atsakovo S. A. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 3 d. nutarties laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimu civilinėje byloje Nr. 2-2275-450/2008 pagal ieškovo Z. M. ieškinį atsakovams S. A. ir A. V., tretysis asmuo Lietuvos ir Kazachstano UAB „Kazameta“, dėl priverstinio akcijų pardavimo.

Bendrovės akcijų vertei priklausant nuo Bendrovės turimo turto vertės, yra būtina užtikrinti, kad Bendrovės turimas turtas nebūtų perleistas ar apsunkintas. Pažymėtina ir tai, kad sprendžiant klausimą dėl grėsmės, jog šis turtas gali būti perleistas, nėra būtina tiksliai nustatyti nei turto sumažėjimo dydžio nei konkretaus fakto, o pakanka pagrįstos abejonės, jog nepritaikius tam tikrų laikinųjų apsaugos priemonių, bendrovės turtas gali būti perleistas, apsunkintas ir pan.¹¹¹.

Tačiau iš kitos pusės, teismų praktikoje aptinkama nuomonė, kad svarstydamas klausimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tikslingumo, teismas nevertina ieškinio reikalavimų pagrįstumo ir teisėtumo. Todėl ar atsakovas, kaip bendrovės, kurios akcijas prašoma priverstinai parduoti, veikia priešingai tos bendrovės veiklos tikslams, bus nustatyta tik išnagrinėjus bylą iš esmės. Teismui dar nesprendžiant klausimo dėl atsakovo veiksmų teisėtumo ir atitikimo bendrovės interesams, negalima uždrausti atsakovui atlikti bendrovės valdymui reikalingus veiksmus, antraip, tenkindamas tokį ieškovo prašymą, teismas rizikuotų pasisakyti ir dėl ieškinio pagrįstumo¹¹².

Todėl, autoriaus nuomone, taikant šią priemonę, galimas tam tikras „kompromisinis variantas“ – draudimas atlikti konkrečius prašyme dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nurodytus veiksmus ne apskritai, o tik be ieškovo sutikimo ar teismo leidimo. Tokiu būdu kiekvienas individualus sandoris būtų įvertintas ir nuspręsta, ar jis gali sumažinti bendrovės akcijų vertę. Pritaikius tokias priemones, iš esmės nebūtų apribotos kitos administracijos vadovo funkcijos, būtinos tam, kad įmonė galėtų normaliai vystyti veiklą. Toks kompromisinis variantas taikomas ir teismų praktikoje¹¹³.

5) Administravimo paskyrimas

Teismų praktikoje ieškovai prašo skirti bendrovės, kurios akcijos turėtų būti parduodamos, administravimą, tačiau tokia laikinoji apsaugos priemonė gali būti taikoma tik bylos šaliai. Atsižvelgiant, kad bendrovė, kurios akcijas prašoma priverstinai parduoti, nėra bylos šalis (o geriausiu atveju, tik civilinės bylos proceso dalyvis), administravimas jai negali būti paskirtas.

Laikinosios apsaugos priemonės iki ieškinio pateikimo

Civilinio proceso kodeksas numato galimybę taikyti laikinąsias apsaugos priemones iki ieškinio (priešieškinio) dėl priverstinio akcijų pardavimo teismui dienos Civilinio proceso kodekso 148 straipsnio 2 dalyje numatyta tvarka. Teismų praktika sako, kad Civilinio kodekso antrosios knygos

¹¹¹ Ten pat.

¹¹² Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-788/2007, pagal ieškovo A. P. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2007 m. spalio 8 d. nutarties, priimtą laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimu civilinėje byloje Nr. 2-2662-41/2007 pagal ieškovo A. P. ieškinį atsakovui D. P. dėl priverstinio UAB „Daudrius“ akcijų pardavimo.

¹¹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-953/2008 pagal atsakovo S. A. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 3 d. nutarties laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimu civilinėje byloje Nr. 2-2275-450/2008 pagal ieškovo Z. M. ieškinį atsakovams S. A. ir A. V., tretysis asmuo Lietuvos ir Kazachstano UAB „Kazameta“, dėl priverstinio akcijų pardavimo.

IX skyriuje numatytas juridinio asmens teisių gynimo būdas būsimo ar jau iškilusio teismo ginčo atveju negali būti taikomas *a priori*¹¹⁴.

Nuostolių atlyginimas

Vadovaujantis Civilinio proceso kodekso 147 straipsnį, atsakovas turi teisę prašyti teismo pareikalauti ieškovo pateikti atsakovo nuostolių, galinčių atsirasti dėl minėtų priemonių taikymo, atlyginimo užtikrinimą¹¹⁵. Ieškovas užtikrinti dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo galinčių kilti atsakovo nuostolių padengimą gali būti įpareigojamas, kai teismas, įvertinęs bylos aplinkybes, pripažįsta esant galimybę atsirasti tokiems nuostoliams ateityje ir galimybę, kad dėl kokių nors ieškovo veiksmų atsakovo nuostolių atlyginimas gali būti apsunkintas (nuostoliai yra dideli, ieškovas yra finansiškai nepajėgus jų padengti, neturi turto, gali vengti atlyginti nuostolius ir pan.). Be to, pagal Civilinio proceso kodekso 147 straipsnio 3 dalį, įsiteisėjus teismo sprendimui, kuriuo ieškinyje atmestas, atsakovas turi teisę reikalauti, kad ieškovas atlygintų nuostolius, kuriuos jam padarė ieškovo prašymu taikytos laikinosios apsaugos priemonės¹¹⁶.

Vienas iš nuostolių, kilusių dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo atlyginimo instituto tikslų yra apsaugoti atsakovą nuo nepagrįstų reikalavimų ieškinyje pateikimo. Autoriaus nuomone, atsakovui byloje dėl priverstinio akcijų pardavimo, būtų tikslinga prašyti atsakovo užtikrinti ieškinio įgyvendinamumą į teismo depozitinę sąskaitą sumokant arba teismui pateikiant banko garantiją sumai, kuri būtų reikalinga norint užtikrinti ieškovui palankaus teismo sprendimo įgyvendinimą, t.y. išpirkti atsakovo akcijas.

Kitos galimos ieškovo atžvilgiu taikytinos priemonės priklausytų nuo konkrečių ieškovo pasirinktų atsakovo veiksmų varžymo būdų. Pavyzdžiui, ieškovui pasirinkus riboti bendrovės, kurios akcijos gali būti priverstinai išperkamos, arba akcininko, kurio akcijos gali būti priverstinai išperkamos veiksmus, atsakovas galėtų pateikti specifinį nuostolių, galinčių atsirasti dėl minėtų priemonių taikymo, paskaičiavimą ir galėtų prašyti ieškovą pateikti jų atlyginimo užtikrinimą.

¹¹⁴ Lietuvos Apeliacinio teismo 2006 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-182/2006 pagal atsakovo A. B. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2006 m. sausio 30 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 2-213-34/2006 pagal ieškovų T. A. ir Q. A. ieškinį atsakovams A. B. ir UAB „Metbalta“ dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties, akcijų pasirašymo sutarties pripažinimo niekinėmis ir negaliojančiomis, pirmumo teisės įgyti akcijas pripažinimo, įpareigojimo sudaryti akcijų pasirašymo sutartį, taip pat pagal atsakovo A. B. priešieškinį ieškovams Q. A. ir T. A. dėl skolos ir delspinigių priteisimo ir ieškinį atsakovams B. B. ir B. B. dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia.

¹¹⁵ Paprastai tai būna depozitas, mokamas į teismo depozitinę sąskaitą, arba banko garantija.

¹¹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-505/2008 pagal uždarnosios akcinės bendrovės „Penki kontinentai“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gegužės 21 d. nutarties laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimu civilinėje byloje Nr. 2-2089-34/2008 pagal ieškovo uždarnosios akcinės bendrovės „Kriptonika“ ieškinį atsakovui uždarajai akcinei bendrovei „Penki kontinentai“ dėl priverstinio uždarnosios akcinės bendrovės „Ashburn International“ akcijų pardavimo.

2.1.3. Teismo sprendimo dėl priverstinio akcijų pardavimo priėmimas

Kaip jau analizuota darbe, juridinio asmens dalyvis, tenkinantis Civilinio kodekso 2.116 straipsnyje numatytas sąlygas, turi teisę kreiptis į teismą reikalaujantis, kad juridinio asmens akcijos, priklausančios juridinio asmens dalyviui, kurio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis, būtų parduotos juridinio asmens dalyviui, kuris kreipiasi¹¹⁷. Taigi, įstatymas reikalauja dviejų sąlygų:

- 1) *juridinio asmens dalyvio veiksmai turi prieštarauti juridinio asmens veiklos tikslams; ir*
- 2) *turi būti negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis*¹¹⁸.

Veiksmai, prieštaraujantys juridinio asmens veiklos tikslams

Ši, pirmoji, sąlyga laikoma nustatyta, jeigu ieškovas įrodo, kad uždarosios akcinės bendrovės akcininkas, iš kurio siekiama per teismą priverstinai išpirkti akcijas, elgiasi neteisėta, t.y. jo veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams. Juridinio asmens veikos tikslai pasiekiami per juridinio asmens valdymo organus. Šių organų nariai turi teises ir pareigas, kurias privalo tinkamai vykdyti. Jos apibrėžtos Civilinio kodekso 2.87 straipsnyje, kituose įstatymuose ir teisės aktuose. Neteisėtumas teisėje yra suprantamas kaip teisinės pareigos nevykdymas ar netinkamas vykdymas. Akcininko neteisėti veiksmai, sudarantys pagrindą pagal Civilinio kodekso 2.115 straipsnį priverstinai išpirkti jo akcijas, yra akcininko, kaip juridinio asmens organo nario, pareigų, nustatytų Civilinio kodekso 2.87 straipsnyje ir kituose įstatymuose ar teisės aktuose, nevykdymas ar netinkamas vykdymas¹¹⁹. Netinkamas juridinio asmens dalyvio pareigų vykdymas gali pasireikšti dvejopai:

- 1) *akcininko pareigų veikti sąžiningai ir protingai bendrovės ir kito akcininko atžvilgiu nevykdymas* ir dėl tokių veiksmų (neveikimo) akcininkas, kuris kreipiasi teisminės gynybos, negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip bendrovės dalyvio, teisių¹²⁰; ir
- 2) *akcininko nelojalumas pačiam juridiniam asmeniui*¹²¹ ir dėl tokių juridinio asmens atžvilgiu juridinio asmens dalyvio veiksmų juridinis asmuo nesiekia/ negali pasiekti savo tikslų.

¹¹⁷ Civilinio kodekso 2.116 straipsnio 1 dalies 1 punktas, Civilinio kodekso 2.115 straipsnis.

¹¹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2002 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A– 226/2002 m., pagal A. J. ieškinį atsakovams S. R., S. L., A. Z. dėl akcijų dovanojimo sutarčių pripažinimo negaliojančiomis ir priverstinio akcijų pardavimo; tretysis asmuo byloje UAB „A. J. ir partneriai“.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-483/2007 pagal ieškovo UAB „Kapitalo valdymo grupė“ ieškinį atsakovui UAB „Penkių kontinentų“ bankinės technologijos dėl priverstinio akcijų pardavimo.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2008 pagal ieškovų Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. ieškinį atsakovui UAB „Grigiškių statyba“, dalyvaujant trečiajam asmeniui UAB „Lavysas“.

¹²¹ Pavyzdžiui, juridinio asmens skolos didinimas, sutarčių nutraukimas, vedimas nemokumo link, su partneriais nesuderintų esminių darbų atlikimas, bendrovės turtą parduodant per mažą kainą, paslauga neturi būti perkama per brangiai ir pan.

Pareiga veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu nustatoma įgyvendinant bendrąjį civilinių teisinių santykių reguliavimo principą (Civilinio kodekso 1.5 straipsnis), t. y. nustatant, ar juridinio asmens narys elgiasi taip, kaip elgtųsi apdairus asmuo tokiomis pačiomis aplinkybėmis, ir ar jis elgiasi *bona fide* juridinio asmens atžvilgiu.

Nesąžiningas veikimas kito juridinio asmens dalyvio atžvilgiu kiekvieną kartą gali pasireikšti skirtingai, pavyzdžiui, kito akcininko teisės į informaciją ribojimu, nepranešimu arba netinkamu pranešimu apie vykstantį visuotinį akcininkų susirinkimą¹²², trukdymu kitam juridinio asmens dalyviui patekti į juridinio asmens teritoriją¹²³ ir pan.

Tuo tarpu, lojalumo pareiga reiškia, kad juridinio asmens valdymo organas ir jo nariai turi veikti pagal steigimo dokumentus, kitus juridinio asmens organų sprendimus, taip pat juridinio asmens valdymo organai turi rūpintis juridinio asmens gerove ir siekti įgyvendinti jo tikslus¹²⁴. Lojalumas reikalauja, be kita ko, kad juridinio asmens valdymo organas rūpintųsi juridinio asmens gerove ir siektų įgyvendinti jo tikslus. Šios pareigos tinkamam vykdymui prieštarautų veikla, kai juridinio asmens valdymo organas veikia tik vieno akcininko naudai¹²⁵.

Nustatinėdami, ar akcininkų veiksmai bendrovės atžvilgiu atitinka sąžiningo elgesio reikalavimus, teismai vadovaujasi kriterijais, Civilinio kodekso 2.87 straipsnyje nustatomais juridinio asmens organų nariams. Šiame straipsnyje nustatyta, kad juridinio asmens organo nariams taikomi sąžiningumo ir protingumo, lojalumo, konfidencialumo, interesų konflikto vengimo ir turto atskyrimo reikalavimai¹²⁶.

Nelojalumu gali būti laikomas ir dalyvio veikimas ar neveikimas, kai paprastą (kvalifikuotą) balsų daugumą dalyvių susirinkime turintis juridinio asmens dalyvis, savo balsais lemiantis juridinio asmens valdymo organų sudėtį ir per tokį atstovavimą dalyvio interesams valdymo organuose veikia priešingai juridinio asmens veiklos tikslams, taip pažeisdamas kitų juridinio asmens dalyvių teisę tikėtis, kad juridinis asmuo veiks siekdamas savo tikslų įgyvendinimo¹²⁷. Nelojalumu bendrovei taip

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2006 pagal ieškovo A. K. ieškinį atsakovui UAB „Actual city media“ dėl visuotinių akcininkų susirinkimų sprendimų pripažinimo negaliojančiais.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-323/2008 pagal ieškovų Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. ieškinį atsakovui UAB „Grigiškių statyba“, dalyvaujant trečiajam asmeniui UAB „Lavysas“.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-16/2005 pagal UAB „Khartli“ ieškinį atsakovui UAB Diagnostikos poliklinikai dėl juridinio asmens veiklos tyrimo.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2008 pagal krovos AB „Klaipėdos Smeltė“ ieškinį atsakovams UAB „Birių krovinių terminalas“, D. B. ir R. M. dėl uždraudimo vykdyti įmonės valdymo organo funkcijas ir turto visiško administravimo paskyrimo; trečiasis asmuo – I. U.

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-801/2002 pagal ieškovo V. N. ieškinį atsakovui UAB gamybinei-komercinei firmai (duomenys neskelbtini) dėl įpareigojimo pateikti informaciją apie ūkinę veiklą ir priešieškinį dėl teisės gauti informaciją apribojimo.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-323/2008 pagal ieškovų Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. ieškinį atsakovui UAB „Grigiškių statyba“, dalyvaujant trečiajam asmeniui UAB „Lavysas“.

pat laikytini baudžiamojame byloje konstatuoti nusikalstami atsakovo veiksmai¹²⁸ yra priešingi įmonės veiklos tikslams ir patvirtina Civilinio kodekso 2.87 straipsnyje numatytų juridinio asmens valdymo organo pareigų pažeidimą¹²⁹. Nelojalumu taip pat laikytinas pagrindinio bendrovės veiklos tikslo (gauti ekonominę naudą iš bendrovės veiklos) ignoravimas¹³⁰, nuostolių didėjimas, turto mažėjimas ir atitinkamai bendrovės akcijų vertės mažėjimas dėl bendrovės valdymo organų netinkamos veiklos¹³¹.

Būtina sąlyga nagrinėjant klausimą dėl priverstinio akcijų pardavimo yra negalėjimas išspręsti kilusio nesutarimo kitu būdu, nei taikant priverstinį akcijų pardavimą. Pavyzdžiui, jei juridinio asmens dalyvio nesažiningi veiksmai pasireiškia sprendimų nepriėmimu dėl nesažiningo akcininko nedalyvavimo, reikia įsitikinti, ar nėra įmanoma sprendimo priimti sušaukus pakartotinį akcininkų susirinkimą Akcinių bendrovių 27 straipsnyje numatyta tvarka. Taip pat kiti būdai akcininkų nesutarimams ir aklavietėms („*deadlock*“ situacijoms) gali būti numatyti akcininkų sutartyse arba juridinio asmens steigimo dokumentuose.

Juridinio asmens veiklos tikslams prieštaraujantys veiksmai ateityje pasikeis

Nustačius, kad juridinio asmens dalyvio veiksmai prieštarauja juridinio asmens dalyvio tikslams, nustatinėtinas antrasis priverstinio akcijų pardavimo aspektas – negalėjimas tikėtis, kad juridinio asmens veiklos tikslams prieštaraujantys veiksmai ateityje pasikeis ir nebuvimas kito kelio išspręsti akcininkų nesutarimams, kaip tik priverstinis akcijų pardavimas.

Vien juridinio asmens dalyvio nesažiningumo kito juridinio asmens atžvilgiu ir jo nelojalumo bendrovei nustatymas neleidžia teigti, kad konfliktas tarp bendrovės akcininkų sukuria kitaip nei priverstiniu akcijų pardavimu neišsprendžiamą situaciją. Vien tarp bylos šalių susiklostę sudėtingi santykiai nėra pagrindas atsakovui taikyti Civilinio kodekso 2.115 straipsnio 1 dalies nuostatas¹³². Todėl kyla klausimas, kaip nustatyti, ar galima tikėtis nesažiningo juridinio asmens dalyvio veiksmų pasikeitimo ateityje.

Lietuvos Respublikos teismų praktikoje negalėjimas tikėtis, kad juridinio asmens veiklos tikslams prieštaraujantys veiksmai ateityje pasikeis įvardinamas kaip konfliktinė ir ateityje neišsprendžiama situacija, kurios priežastys yra abiejų akcininkų veiksmai (pavyzdžiui, nuolatinis apskaitos nepatvirtinimas, nesugebėjimas priimti sprendimų, kai balsai pasidalija po lygiai) ir atsakomybė dėl konflikto, jo masto ir blogos perspektyvos. Tokia situacija yra žalinga bendrovei, nes

¹²⁸ Tokie, kaip bendrovės dokumentų suklastojimas ir jų panaudojimas, bendrovės turto pasisavinimas, apgaulingas jos apskaitos tvarkymas.

¹²⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-415/2009 pagal ieškovų R. P. ir L. P. ieškinį atsakovams E. S. ir D. S. dėl priverstinio akcijų pardavimo.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-16/2005 pagal UAB „Khartli“ ieškinį atsakovui UAB Diagnostikos poliklinikai dėl juridinio asmens veiklos tyrimo.

¹³¹ Ten pat.

¹³² Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-415/2009 pagal ieškovų R. P. ir L. P. ieškinį atsakovams E. S. ir D. S. dėl priverstinio akcijų pardavimo.

objektyviai trukdo jos veiklai, sukuria ateityje neišsprendžiamą situaciją, todėl gali būti pašalinama per priverstinį akcijų pardavimą¹³³. Akcininkų nesutarimo neišsprendžiamumą patvirtina ir kai nustatomi trunkamojo arba tęstinio pobūdžio neteisėti veiksmai, liudijantys juridinio asmens tikslų nepaisymą, dėl ko yra pagrindas manyti, kad jie ateityje nepasikeis¹³⁴.

Galimos tokios situacijos, kai juridinio asmens dalyviui pateikus ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, nesažiningas juridinio asmens dalyvis nutraukia nesažiningus savo veiksmus, ima elgtis sąžiningai kito juridinio asmens dalyvio atžvilgiu, tampa lojalus juridiniams asmeniui ir imasi priemonių įgyvendinti juridinio asmens tikslams. Tokiu atveju anksčiau neteisėtai veikusio dalyvio veiksmai yra vertinimo dalykas bylos nagrinėjimo teisme per nesažiningus veiksmus inicijavusio dalyvio sąžiningumo prizmę ir turėtų būti vertinama, ar naujosios priemonės, kurių ėmėsi anksčiau nesažiningas juridinio asmens dalyvis, tai veiksmingos priemonės, kuriomis sąžiningai siekiama nutraukti neteisėtus veiksmus ir įgyvendinti juridinio asmens tikslus, ar tai priemonės, kuriomis bandoma formaliai paneigti antrosios sąlygos egzistavimą¹³⁵. Teismui nustačius pirmąjį atvejį, nebeliktų ieškinio dėl priverstinio akcijų pardavimo pagrindo, o nustačius, kad juridinio asmens dalyvis tik formaliai bandė paneigti susidariusios situacijos neišsprendžiamumą, teismas galėtų nuspręsti ieškovo naudai.

Įrodymų vertinimas

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas teismų praktiką dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą ir įrodymų vertinimą, aiškinimo ir taikymo, ne kartą yra pažymėjęs, jog įrodymų vertinimas pagal Civilinio proceso kodekso 185 straipsnį reiškia, kad bet kokios informacijos įrodomąją vertę nustato teismas pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymais. Įrodymų vertinimas civiliniame procese grindžiamas tikėtinumo taisykle, pagal kurią tam tikrų faktinių aplinkybių buvimą teismas dėl to, kad jis pats nėra ginčijamų teisinių santykių dalyvis ar stebėtojas, konstatuoja tada, kai jam nekyla didelių abejonių dėl tų aplinkybių egzistavimo. Teismas gali daryti išvadą apie tam tikrų aplinkybių buvimą tada, kai byloje esančių įrodymų visuma leidžia manyti, jog labiau tikėtina atitinkamą faktą buvus, nei jo nebuvus¹³⁶.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-483/2007 pagal ieškovo UAB „Kapitalo valdymo grupė“ ieškinį atsakovui UAB „Penkių kontinentų“ bankinės technologijos dėl priverstinio akcijų pardavimo.

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-323/2008 pagal ieškovų Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. ieškinį atsakovui UAB „Grigiškių statyba“, dalyvaujant trečiajam asmeniui UAB „Lavysas“.

¹³⁵ Ten pat.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-323/2008 pagal ieškovų Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. ieškinį atsakovui UAB „Grigiškių statyba“, dalyvaujant trečiajam asmeniui UAB „Lavysas“; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-260, G. Š. v. *Knygų prekybos valstybinės firmos „Knyga“ Raseinių filialas*. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. kovo 20 d.

Taigi, bylose dėl priverstinio akcijų pardavimo, taikomi tokie patys įrodinėjimo ir įrodymų vertinimo principai, kaip ir kitose civiliniame procese nagrinėjamos bylose.

Ryšys su sprendimu byloje dėl juridinio asmens veiklos tyrimo

Analizuojant sprendimo priverstinio akcijų pardavimo byloje klausimą, analizuotini ir veiksniai, galintys turėti įtakos tokio sprendimo priėmimui, todėl lygiagrečiai vertintinas ir juridinio asmens veiklos tyrimo institutas. Ieškiniu dėl juridinio asmens veiklos tyrimo yra prašoma teismo paskirti ekspertus, kurie ištirtų, ar juridinis asmuo, juridinio asmens valdymo organai ar jų nariai veikė tinkamai ir, jei nustatoma netinkama veikla, taikyti priemones, nurodytas Civilinio kodekso 2.131 straipsnyje (civilinio kodekso 2.124 straipsnyje). Pagal civilinio kodekso 2.115 straipsnio pirmąją dalį ieškiniu dėl priverstinio akcijų pardavimo yra reikalaujama, kad juridinio asmens akcijos, priklausančios juridinio asmens dalyviui, kurio veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis, būtų parduotos juridinio asmens dalyviui, kuris kreipiasi¹³⁷.

Abu minėti institutai ne tik dalijasi vienoda ekspertų paskyrimo, jų darbo apmokėjimo bei ekspertų ataskaitų pateikimo procedūra, bet, kaip nustatyta Lietuvos teismų praktikoje, sprendimas dėl netinkamos juridinio asmens organų veiklos juridinio asmens veiklos tyrimo byloje, nustatantis, kad juridinio asmens organai (jų nariai) veikė netinkamai, gali turėti prejudicinės galios priimant sprendimą dėl priverstinio to juridinio asmens akcijų pardavimo¹³⁸.

Pažymėtina, kad Lietuvos apeliacinis teismas 2007 m. vasario 2 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 2-21/2007, nedarydamas jokių išlygų, yra nustatęs, jog byloje, kurioje nagrinėjamas ieškinys dėl juridinio asmens tyrimo, nustatytos aplinkybės, turės reikšmės civilinės bylos, kurioje yra pareikštas ieškinys dėl priverstinio akcijų pardavimo, išnagrinėjimui ir todėl prejudicinis ryšys tarp minėtų bylų yra¹³⁹. Tačiau šio darbo autoriaus nuomone, Lietuvos apeliacinis teismas minėtoje nutartyje netiksliai nustatė sprendimo byloje dėl juridinio asmens veiklos tyrimo prejudicinę galią byloje dėl priverstinio akcijų pardavimo. Autoriaus nuomone, prejudicinis ryšys tarp dviejų minėtų bylų yra, tačiau ne visais atvejais. Neabejotinai teigti esant neabejotiną prejudicinį ryšį galima tik tokiu atveju, kai atlikto juridinio asmens veiklos tyrimo metu nustatomas būtent to organo nario, kuris yra ir juridinio asmens dalyvis akcijos turėtų būti priverstinai parduodamos, nesąžiningumas. Taip pat pažymėtina, kad

nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-462, *Kauno apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. J. M.*. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-416/2007, *Klaipėdos regiono aplinkos apsaugos departamentas v. UAB „Marių žvejys“* ir kt

¹³⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-21/2007 pagal ieškovės I. T. atskirąjį skundą dėl Kauno apygardos teismo 2006 m. lapkričio 14 d. nutarties, kuria nutarta sustabdyti civilinę bylą Nr. 2-784-555/2006 pagal ieškovų V. D. , I. T. ieškinį atsakovams UAB „Khartli“, R. K. , R. K. , N. K. , M. Ž. , trečiajam asmeniui V. Š. dėl priverstinio akcijų pardavimo.

¹³⁸ Ten pat.

¹³⁹ Ten pat.

prejudicinę reikšmę gali turėti ne tik nustatant juridinio asmens dalyvio sąžiningumą, bet ir, pavyzdžiui, parduodamų akcijų vertę¹⁴⁰.

Nustačius galimą prejudicinį abiejų minėtų institutų tarpusavio ryšį, nagrinėtinos tokio ryšio procesinės pasekmės. Pagal Civilinio proceso kodekso 163 straipsnį, teismas privalo sustabdyti civilinę bylą, kai negalima nagrinėti tos bylos tol, kol bus išspręsta kita byla, nagrinėjama civiline, baudžiamąja ar administracine tvarka. Negalimumas išnagrinėti civilinę bylą kol bus išnagrinėta kita byla paaiškinamas tuo, kad teismas pats negali nustatyti faktų, kurie turi būti nustatyti kitoje byloje. Tai, ar galima išnagrinėti civilinę bylą, kol neišspręsti su ja susiję klausimai kitoje nagrinėjamoje byloje, kiekvienu atveju nustato teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes, pasitelkdamas minėtą tikėtimumo taisyklę¹⁴¹.

Teismų praktikoje pripažįstama, jog sustabdyti bylą minėtu pagrindu galima tik tada, kai dvi ar daugiau neišnagrinėtų bylų yra taip susijusios, kad kitoje byloje nustatyti faktai turės įrodomąją, prejudicinę ar privalomąją galią sustabdytai bylai. Tokiu atveju sustabdžius bylą galima išvengti prieštaringų sprendimų tarpusavyje susijusiose bylose, sutaupyti byloje dalyvaujančių asmenų, kitų proceso dalyvių ir teismo laiko ir lėšų, operatyviau išnagrinėti bylą, nes nereikia tų pačių faktų nustatyti kelis kartus. Taigi būtinumą sustabdyti bylą, kol teisme bus išnagrinėta kita byla, lemia tiek faktų prejudicinė reikšmė ir įsiteisėjusių teismo sprendimų privalomumas, tiek kiti įsiteisėjusių teismo sprendimų *res judicata* galios aspektai.¹⁴²

Taigi, nustačius prejudicinį bylos dėl priverstinio akcijų pardavimo ryšį su byla dėl juridinio asmens veiklos tyrimo, civilinė byla dėl priverstinio akcijų pardavimo turėtų būti sustabdoma, kol bus priimtas sprendimas byloje dėl juridinio asmens veiklos tyrimo.

Analizuojant atvirkštinį minėtų teisės institutų prejudicinį ryšį, t.y. civilinės bylos dėl priverstinio akcijų pardavimo įtaką bylos dėl juridinio asmens veiklos tyrimo nagrinėjimui, manytina, kad bylose dėl priverstinio akcijų pardavimo nustatinėtini faktai neturės prejudicinės ar kitokios teisinės reikšmės bylos dėl juridinio asmens veiklos tyrimo išnagrinėjimui. Juridinio asmens veiklos tyrimu siekiama išsiaiškinti, ar iš tikrųjų juridinio asmens veiklos rezultatus lėmė būtent juridinio asmens valdymo organo veiksmai (neveikimas), o tuo tarpu, sprendžiant klausimą dėl priverstinio

¹⁴⁰ Pavyzdžiui., Lietuvos apeliacinis teismas 2008 m. sausio 3 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 2-4/2008 yra nustatęs, kad aplinkybė ar juridinio asmens dalyvio ir vadovo, prašančio įpareigoti atsakovą parduoti turimas to juridinio asmens akcijas, veiksmai neprieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams gali turėti reikšmės nagrinėjant ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, kadangi, tuo atveju, jei teismas nuspręstų, jog egzistuoja pagrindas priverstiniam akcijų pardavimui, tokiu atveju, nustatant priverstinai parduodamų to juridinio asmens akcijų vertę, teismas privalėtų atsižvelgti į tai, kokią įtaką akcijų vertei galėjo turėti to juridinio asmens vadovo vykdyta veikla.

¹⁴¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-21/2007 pagal ieškovės I. T. atskirąjį skundą dėl Kauno apygardos teismo 2006 m. lapkričio 14 d. nutarties, kuria nutarta sustabdyti civilinę bylą Nr. 2-784-555/2006 pagal ieškovų V. D. , I. T. ieškinį atsakovams UAB „Khartli“, R. K. , R. K. , N. K. , M. Ž. , trečiajam asmeniui V. Š. dėl priverstinio akcijų pardavimo.

¹⁴² Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-21/2007 pagal ieškovės I. T. atskirąjį skundą dėl Kauno apygardos teismo 2006 m. lapkričio 14 d. nutarties, kuria nutarta sustabdyti civilinę bylą Nr. 2-784-555/2006 pagal ieškovų V. D. , I. T. ieškinį atsakovams UAB „Khartli“, R. K. , R. K. , N. K. , M. Ž. , trečiajam asmeniui V. Š. dėl priverstinio akcijų pardavimo.

juridinio asmens akcijų pardavimo, nustatinėjamos aplinkybės, ar juridinio asmens dalyvio, kurio akcijas prašoma įpareigoti parduoti, veiksmai prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams ir, ar galima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje nepasikeis¹⁴³.

Taigi, apibendrinant, sprendimai byloje dėl juridinio asmens veiklos tyrimo gal turėti įtakos priimant sprendimą byloje dėl priverstinio akcijų pardavimo, bet ne atvirkščiai, todėl jeigu teismuose yra iškeltos bylos dėl to paties juridinio asmens dėl veiklos tyrimo ir dėl priverstinio akcijų pardavimo, naudinga spręsti, ar pastaroji civilinė byla turėtų būti stabdoma, kol bus priimtas sprendimas dėl juridinio asmens veiklos tyrimo.

2.2. Akcijų pardavimas

Nustačius pagrindus ir teismui patenkinus ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo, pradedamas antrasis, akcijų pardavimo etapas, kurio metu turi būti paskiriami ekspertai, nustatysiantys teisingą parduodamų akcijų kainą ir akcijos bus perleidžiamos civilini kodekso nustatyta tvarka.

2.2.1. Ekspertų paskyrimas

Pirmasis akcijų pardavimo etapas – tai ekspertų, vėliau nustatysiančių priverstinai parduodamų akcijų kainą, paskyrimas. Ekspertų bylose dėl priverstinio akcijų pardavimo paskyrimo procedūra aiškiai reglamentuota Civiliniame kodekse, taikoma ne tik skiriant ekspertus akcijų kainos įvertinimui, bet ir bylose dėl juridinio asmens veiklos tyrimo.

Vadovaujantis Civilini kodekso 2.127 straipsnio 1 dalimi, ekspertus skiria teismas. Prieš teismui paskiriant ekspertus, jis pasiūlo šalims susitarti dėl konkrečių ekspertų paskyrimo. Jei šalys susitaria dėl tinkamą kvalifikaciją turinčio eksperto paskyrimo, teismas juos paskiria nutartimi.

Šalims nesusitarus dėl ekspertų paskyrimo, teismas ekspertus skiria savo nuožiūra pagal Civilinio kodekso 2.127 straipsnį iš šalių pateikto siūlomų ekspertų sąrašo. Kiekviena šalis pateikia teismui sąrašą, kuriame nurodyta ne mažiau kaip dešimt ekspertų, ir turi teisę išbraukti iš kitos šalies sąrašo penkis ekspertus dėl bet kokių priežasčių, o apie likusius pareikšti nuomonę, ar jie turi reikiamą kvalifikaciją¹⁴⁴. Tačiau bet kuriuo atveju, galutinį žodį skiriant ekspertus taria teismas, nagrinėjantis bylą, jis nėra saistomas šalių pasiūlymais dėl ekspertų paskyrimo, jeigu šiuo klausimu šalys nesusitarė.

¹⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 3 d. nutarimas Nr. 2-4/2008 pagal ieškovo A. K. atstovo atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2007 m. lapkričio 12 d. nutarties, kuria nutarta sustabdyti civilinę bylą Nr. 2-2335-33/2007 pagal ieškovo A. K. ieškinį atsakovams UAB „Via Logica“ ir jos vadovui V. K. dėl juridinio asmens ir jos vadovo veiklos tyrimo.

¹⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2003 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2 – 176/ 2003 pagal pareiškėjo A. P. pareiškimą atsakovams UAB (duomenys neskelbtini), M. B. , L. M. dėl bendrovės veiklos tyrimo.

Ekspertais gali būti bet kurie nepriklausomi asmenys, turintys reikiamą kvalifikaciją akcijų kainos nustatymui. Turbūt geriausiai tokį teismo pavedimą galėtų įvykdyti profesionalūs turto vertintojai. Pagal Turto vertinimo pagrindų įstatymą¹⁴⁵, turto vertintojas – tai fizinis asmuo, turintis Lietuvos Respublikos audito, apskaitos ir turto vertinimo instituto išduotą turto vertintojo kvalifikacijos pažymėjimą ir besiverčiantis turto vertinimo veikla.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos audito, apskaitos ir turto vertinimo instituto, išduodančio licencijas turto vertintojams, duomenimis, šiuo metu¹⁴⁶ Lietuvoje teisę kvalifikuotai atlikti turto vertinimą turi 131 juridinis asmuo 295 fiziniai asmenys, turintys minėtos institucijos išduotas licencijas. Autoriaus nuomone, galima laikyti, kad profesionalūs licencijuoti turto vertintojai, galintys įvertinti akcijų vertę tinkamai įvertins ir priverstinai parduodamų akcijų vertę, todėl teismui šių turto vertintojų kandidatūra turėtų būti tinkama.

Ekspertų skaičių, reikalingą konkrečioje byloje akcijų kainai nustatyti, nustato teismas, atsižvelgdamas į juridinio asmens akcijų vertinimo sudėtingumą. Palyginimui, pagal Olandijos civilinį kodeksą (*Nieuw Burgerlijk Wetboek*), ekspertų skaičius nustatytas iš anksto – teismas skiria 1 arba 3 ekspertus, priklausomai nuo bylos sudėtingumo.

Paskirti ekspertai iš anksto privalo pranešti teismui apie savo atliekamo darbo apmokėjimą ir išlaidų, susijusių su atliekamu darbu, atlyginimą. Jei teismas su darbo apmokėjimo ir išlaidų atlyginimo sąlygomis bei dydžiu sutinka, tai, nepranešęs šalims, nustato sumą, kuri negali būti mažesnė nei septyniasdešimt procentų ekspertų nurodyto darbo apmokėjimo ir išlaidų dydžio. Šią sumą ieškovas turi sumokėti į teismo depozitinę sąskaitą. Jei teismas su ekspertų siūlomu darbo apmokėjimu ir išlaidų atlyginimu nesutinka, išklauses šalių nuomones, jis skiria naujus ekspertus.

Kai ekspertai pateikia ataskaitą dėl akcijų kainos, teismas turi priimti nutartį dėl kainos nustatymo ir nustatyti, kas apmoka ekspertų darbą bei kitas jų išlaidas. Teismas gali nuspręsti, kad tokias išlaidas apmoka juridinis asmuo¹⁴⁷ (kaip minėta, priverstinio banko akcijų pardavimo atveju, tokios išlaidos tenka bankui¹⁴⁸).

2.2.2. Akcijų kainos nustatymas

Teismo paskirti ekspertai, baigę juridinio asmens akcijų vertinimo procedūrą, pateikia ataskaitą dėl akcijų kainos¹⁴⁹. Teismas, vadovaudamasis minėta ataskaita, nustato už priverstinai parduodamas akcijas mokėtiną kainą.

¹⁴⁵ Turto vertinimo pagrindų įstatymas, Žin., 1999-06-16, Nr. 52-1672.

¹⁴⁶ 2009 m. gruodžio 22 d. duomenimis, http://www.atvi.lt/index.php/vertintojo_darbas/imones/50 [žiūrėta 2009 12 22]

¹⁴⁷ Civilinio kodekso 2.119 straipsnio 1 d.

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 27 straipsnio 3 dalis, Žin., 2004-04-15, Nr. 54-1832.

¹⁴⁹ Civilinio kodekso 2.119 straipsnio 1 d.

Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 177 straipsnio 2 dalį, ekspertizės akte suformuluotos eksperto išvados dėl bylai reikšmės turinčių aplinkybių yra įrodymai, kuriais vadovaujasi teismas nesant šias išvadas paneigiančių kitų įrodymų. Nustatant išperkamų bendrovės akcijų kainą ekspertų nuomonė yra ypatingai svarbi. Todėl eksperto išvada tokiose bylose turi didesnę įrodomąją reikšmę. Eksperto išvada apie tai, kokia išperkamų akcinės bendrovės akcijų kaina yra teisinga, yra pagrindinis įrodymas, nes tokių įrodymų buvimo privalomumas yra nustatytas įstatymų¹⁵⁰.

Tačiau nors ekspertų išvados ir turi didelę įtaką teismui priimant sprendimą dėl akcijų kainos nustatymo, tačiau teismo neįpareigoja ekspertų pateiktos ataskaitos išvados, taip pat teisės aktai nenumato, pagal kurios dienos vertę ekspertai turi nustatyti priverstinai išperkamų akcijų kainą, jokios panašios gairės nenustatytos ir teismui, sprendžiančiam dėl priverstinai parduodamų akcijų kainos, todėl šioje vietoje teismui paliekama teisė spręsti pagal vidinį savo įsitikinimą, grįstą objektyviu konkrečios bylos aplinkybių vertinimu.

Kaip analizuota šiame darbe, priverstinis akcijų pardavimas gali būti laikomas ir viešo intereso įgyvendinimo priemone, ginančia smulkiųjų akcininkų interesus ir nuosavybės teisę. Konstitucinis teismas yra nustatęs, kad asmuo, kurio nuosavybė paimama visuomenės poreikiams, turi teisę reikalauti, kad nustatytas atlyginimas būtų lygiavertis paimamai nuosavybei¹⁵¹. Taigi, kaina už priverstinai parduodamas akcijas privalo būti teisinga ir lygiavertė paimamų akcijų kainai.

Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo 37 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad teisinga kaina, už kurią priverstinai yra išperkamos akcinės bendrovės akcijos, negali būti mažesnė už akcijų rinkos vertę¹⁵².

Minėtą principą iš esmės patvirtina ir Lietuvos teismų praktika, kuri, vadovaujantis Turto vertinimo pagrindų įstatymu, yra nustatyta, kad akcijų kaina yra reliatyvus vertės patvirtinimas, padarytas konkrečių pardavėjų ir pirkėjų tam tikromis aplinkybėmis. Vienas iš akcijų vertės nustatymo būdų yra lyginamosios vertės (pardavimo kainos analogų) metodas, kurio esmė yra palyginimas, t. y. akcijų rinkos vertė nustatoma palyginus analogiškų objektų faktinių pirkimo–pardavimo sandorių kainas, kartu atsižvelgiant į nedidelius vertinamo turto bei jo analogo skirtumus.

Tačiau rinkos kainos dydis kinta kasdien priklausomai nuo daugelio aplinkybių, todėl vien tik rinkos kainos dydžio nustatymo nepakanka, reikia teisingai ir gerbiant abiejų bylos dėl priverstinio

¹⁵⁰ Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-189-123/2008 pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Financeline“ ieškinį atsakovėms akcinei bendrovei „Geonafta“, akcinei bendrovei „Naftos gavyba“, tretiesiems asmenims UAB „Refund“, A. J., V. M. ir kt. dėl teisingos akcinės bendrovės „Geonafta“ akcijų kainos nustatymo.

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas.

¹⁵² Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-189-123/2008 pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Financeline“ ieškinį atsakovėms akcinei bendrovei „Geonafta“, akcinei bendrovei „Naftos gavyba“, tretiesiems asmenims UAB „Refund“, A. J., V. M. ir kt. dėl teisingos akcinės bendrovės „Geonafta“ akcijų kainos nustatymo.

akcijų pardavimo objektyviai nustatyti, kuriam laikui toks dydis turi būti taikomas – ieškinio padavimo dienai, sprendimo dėl priverstinio akcijų pardavimo dienai, ar kuriam nors kitam laikui ar atsiradus kitai aplinkybei.

Teismų praktika neįpareigojančiai (ne rezoliucinėje teismo sprendimo dalyje) pateikia gaires, pagal kurias akcijų vertė būtų nustatoma pagal ieškinio pateikimo metu buvusią akcijų vertę¹⁵³. Autoriaus nuomone, toks akcijų vertės nustatymo momentas būtų logiškas, nes nustatant akcijų kainą nebūtų atsižvelgiama į teismo metu bylos dėl priverstinio akcijų pardavimo šalių viena kitos atžvilgiu pritaikytas priemones, jų įtaką akcijų vertei.

Taigi, akcijų tikrosios vertės nustatymo momento klausimas lieka atviras, t.y. nei teismų praktika, nei įstatymų nuostatos tvirtai nenumato, kuriam momentui nustatyti priverstinai parduodamų akcijų vertė. Nepaisant to, kad akcijų vertę tokiose bylose galutinai nustato teismas, įstatyme detalizuotinas akcijų vertės nustatymo momentas (kurios dienos vidutinė akcijų vertė turi būti apskaičiuojama. To nepadarius, bylos dalyviai galės ir toliau daryti įtaką teismo pasirinkimui, pateikdami įrodymus, kuriam momentui kiekvienoje konkrečioje byloje nustatyti akcijų kainą ir kuris akcijų kainos apskaičiavimo būdas tinkamiausias.

Autoriaus nuomone, Civilinio kodekso 2.119 straipsnis turėtų būti papildytas vadovaujantis teismų praktikoje pateiktomis gairėmis, pagal kurias akcijų vertė būtų nustatoma pagal ieškinio pateikimo metu buvusią akcijų vertę¹⁵⁴. Toks teismų praktikoje išskirtas variantas yra priimtinas, jis suteikia minimalią apsaugą kompensuojant galimus nuostolius, kilusius dėl nesąžiningų juridinio asmens dalyvių veiksmų, kuriais gali būti sumažinta akcijų kaina. Siekiant sąžiningai priverstinio akcijų pardavimo ginčo šaliai užtikrinti didesnę galimybę kompensuoti nesąžiningos šalies sukeltą akcijų vertės sumažėjimą, minėtas principas turėtų būti papildytas apsauginėmis nuostatomis, leidžiančiomis teismui, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes, jei akcijų įvertinimas pagal ieškinio pateikimo metu buvusią akcijų vertę akivaizdžiai neatitiktų teisingumo ir protingumo kriterijų, nukrypti nuo ekspertų nustatytos akcijų vertės ieškinio padavimo dienai ir taikyti kito įvykio laiku (priklausomai nuo konkrečios bylos aplinkybių) buvusią akcijų vertę.

2.2.3. Akcijų perleidimas

Teismui nustačius priverstinai parduodamų akcijų kainą, vykdomas pats priverstinis akcijų pardavimas. Vadovaujantis civilinio kodekso 2.120 straipsnio 1 dalimi, kai įsiteisėja teismo nutartis dėl kainos nustatymo, atsakovas per dvi savaites turi perduoti ieškovo nuosavybėn akcijas, o ieškovas

¹⁵³ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-127/2008 pagal atsakovo UAB „Kriptonika“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 3 d. nutarties dalies, kuria uždrausta visa apimtimi naudotis, valdyti ir disponuoti atsakovui UAB „Kriptonika“ nuosavybės teise priklausančiomis UAB „Ashburn International“ akcijomis civilinėje byloje Nr. 2-632-43/2008, iškeltoje pagal ieškovo UAB „Penki kontinentai“ ieškinį atsakovui UAB „Kriptonika“ dėl priverstinio akcijų pardavimo.

¹⁵⁴ Ten pat.

turi priimti akcijas ir sumokėti nustatytą kainą. Kaina turi būti sumokama perduodant ieškovo nuosavybės akcijas. Taigi įsiteisėjus teismo sprendimui, ieškovas ir atsakovas akcijų perleidimą įtvirtina paprasta akcijų pirkimo – pardavimo sutartimi.

Jeigu atsakovas nevykdo pareigos perduoti akcijas, juridinis asmuo turi perduoti akcijas atsakovo vardu ir išduoti ieškovui dokumentus, liudijančius nuosavybės teisę į priverstinai parduodamas akcijas, o atitinkamus atsakovo dokumentus pripažinti negaliojančiais ir apie tai viešai paskelbti teisės aktų nustatyta žiniasklaidos šaltinyje. Tokiu atveju, ieškovas, gavęs dokumentus, patvirtinančius nuosavybės teisę į akcijas, sumoka akcijų kainą į notaro, banko ar kitos kredito įstaigos depozitinę sąskaitą.

Ši priverstinio pardavimo nuostata buvo pakeista nuo jos pirmojo siūlymo, įtraukto į Civilinio kodekso 2000 m. sausio 3 d. projektą. Minėtame projekte buvo numatyta, kad priverstinai parduodamų akcijų kaina sumokama į notaro biuro depozitinę sąskaitą *tuo pačiu metu*, kai ieškovui išduodami akcijų nuosavybės dokumentai. Po Lietuvos Respublikos Seimo teisės departamento, analizavusio Civilinio kodekso pirmojo projekto įgyvendinamumą, pastabos¹⁵⁵, ši nuostata buvo pakeista į šiandien Civiliniame kodekse turimą nuostatą.

Įstatymai, juridinio asmens dalyvių tarpusavio sutartys arba juridinio asmens steigimo dokumentai gali vieniems akcininkams suteikti pirmenybės teisę įsigyti akcijų prieš kitus akcininkus. Pagal Civilinio kodekso 2.121 straipsnio 1 dalį, tokiais atvejais juridinis asmuo, gavęs įsiteisėjusią teismo nutartį dėl kainos nustatymo, privalo pasiūlyti akcijas įsigyti tokiems asmenims už teismo nustatytą kainą. Įsiteisėjus teismo sprendimui dėl priverstinio akcijų pardavimo, atsakovas privalo pranešti juridiniam asmeniui apie asmenis, turinčius pirmenybės teisę įsigyti priverstinai parduodamų akcijų pagal ieškovo sudarytas sutartis. Civilinio kodekso 2.121 straipsnis detalizuoja pirmenybės teisių į akcijas įgyvendinimo tvarką.

Autoriaus nuomone, svarstyta galimybė galutinį priverstinio akcijų pardavimo etapą įgyvendinti pačiam teismui, t.y. teismo nutartyje dėl priverstinai parduodamų akcijų kainos nustatymo, išdėstyti, kad nuosavybės teisė į akcijas per tam tikrą terminą pereina ieškovui (atsakovui), o akcijas gaunanti šalis privalo sumokėti akcijas perleidžiančiai šaliai. Tokioje teismo nutartyje taip pat tikslinga numatyti tvarką, kuria galėtų pasinaudoti asmenys, turintys pirmenybės teisę įsigyti parduodamas akcijas. Šiuo metu, ginčo šalys turi susitarti dėl akcijų perleidimo.

Galimybės prieiti bendrą susitarimą po ginčo teisme yra ženkliai sumažėjusios, ginčo šalys gali būti linkusios vengti bendradarbiavimo viena su kita, todėl susitarimo dėl akcijų perleidimo pasiekimas gali būti sunkus (jei iš viso įmanomas). Tokiu atveju ginčą teisme laimėjusi šalis turėtų

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos Seimo teisės departamento išvadoje dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2000 m. sausio 3 d. projekto Nr. P-2269. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=97278&p_daug=2 [žiūrėta 2009 12 22], jo autorių nuomone, būtų sunku įsivaizduoti nuostatą, reikalaujančią tuo pačiu metu sumokėti į sąskaitą pinigus ir išduoti dokumentus, įgyvendinimą.

kreiptis į notarą, padėti į jo depozitinę sąskaitą sumą pinigų, lygią priverstinai perkamų akcijų kainai, mokėti už notaro teikiamas paslaugas. Pareigą perleisti akcijas turinčiam asmeniui vengiant ją įgyvendinti, papildomų sunkumų kyla ir bendrovei, kurios akcijos turi būti priverstinai perleidžiamos – ji turi padaryti atitinkamus įrašus akcijų registracijos žurnaluose arba panaikinti išduotus akcijų sertifikatus. Minėti veiksmai akcijų pirkėjams ir bendrovei, kurios akcijos priverstinai parduodamos, gali būti susijusios su nemažomis finansinėmis išlaidomis.

Akcijų pardavimo tvarkos įtvirtinimas teismo nutartyje dėl akcijų kainos nustatymo leistų ginčo šalims be jokių papildomų veiksmų ir išlaidų (išskyrus akcijų kainos sumokėjimą) įgyvendinti teismo sprendimą. Taip pat būtų išvengta galimybių nepagrįstai apsunkinti sąžiningų ginčo šalių padėtį, kai nesąžininga šalis vengia įgyvendinti akcijų pirkimą.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atlikus kompleksinį priverstinio akcijų pardavimo instituto teisinio reglamentavimo ir problemų Lietuvos Respublikos teisėje tyrimą, jų sprendimo galimybes, buvo gautos šios pagrindinės išvados:

1. Priverstinis akcijų pardavimo institutas atsirado Lietuvos teisėje jį perkėlus iš Olandijos civilinio kodekso. Iš Olandijos teisės šis institutas perkeltas iš esmės pažodžiui, pakeičiant tik neesmines jo dalis ir taip Lietuvos bendrovių akcininkams užtikrinant tapačias teises garantijas kaip ir Olandijos uždaro tipo akcinių bendrovių akcininkams. Pagrindiniai analizuojamo teisinio instituto tikslai - viešojo intereso apsauga, apimanti smulkiųjų akcininkų interesų ir teisėtų lūkesčių apsaugą, juridinio asmens veiksmingumo išlaikymą bei socialinio stabilumo užtikrinimą.
2. Priverstinio akcijų pardavimo institutas Lietuvos Respublikos teisėje yra nepakankamai detaliam sureglamentuotas, o tai lemia nevienodą nagrinėjamo instituto teisės normų taikymą teismų praktikoje. Teisinio reglamentavimo spragos gali būti užpildomos taikant teisės ir įstatymo analogiją, bendruosius teisės aiškinimo principus, tačiau šie metodai neužtikrina vienodo priverstinio akcijų pardavimo instituto aiškinimo ir taikymo.
3. Priverstinio akcijų pardavimo institutas nėra pakankamai detaliam ir išbaigiam reglamentuotas Lietuvos Respublikos teisėje, kad būtų visiškai aiškūs visi jo praktinio taikymo aspektai. Nesureglamentuotos instituto dalys leidžia bylos šalims pakreipti bylos nagrinėjimo eigą sau palankia linkme, pavyzdžiui, įtakoti objektyvų akcijų kainos nustatymą, ar nepagrįstai vilkinti teismo procesą. Šio darbo rengimo metu buvo identifikuotos šie pagrindiniai teisinio reglamentavimo trūkumai ir jiems pašalinti pasitelktinos toliau išvardintos priemonės:
 - 3.1. Šiuo metu teisės aktai nenumato, kurio momento laike vidutinė rinkos akcijų kaina turi būti nustatyta teismui priimant nutartį dėl priverstinai parduodamų akcijų kainos nustatymo. Siūlytina papildyti Civilinio kodekso 2.119 straipsnį, numatant, kad priverstinai parduodamų akcijų vertė būtų nustatoma pagal ieškinio pateikimo metu buvusią akcijų vertę, paliekant teismui teisę, jeigu akcijų įvertinimas pagal ieškinio pateikimo metu buvusią akcijų vertę akivaizdžiai neatitiktų teisingumo ir protingumo kriterijų, nukrypti nuo ekspertų nustatytos akcijų vertės, nustatytos ieškinio padavimo dienai ir taikyti kito įvykio laiku buvusią akcijų vertę.

3.2. Esama akcijų pardavimo tvarka, nustatyta Civilinio kodekso 2.120 straipsnyje, šaliai, privalančiai perduoti akcijas suteikia galimybę piktnaudžiauti, vilkinant akcijų perdavimą ir taip sukeliant papildomų finansinių išlaidų kitoms ginčo šalims. Siekiant apginti sąžiningos akcijas priimančios šalies interesus, rekomenduotina pakeisti Civilinio kodekso 2.120 straipsnyje numatytą akcijų pardavimo įgyvendinimo tvarką papildant galimybe teismui nutartyje dėl priverstinai parduodamų akcijų kainos nustatymo, išdėstyti, kad nuosavybės teisė į akcijas per tam tikrą terminą pereina ieškovui (atsakovui), o akcijas gaunanti šalis per tam tikrą terminą privalo sumokėti akcijas perleidžiančiai šaliai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai ir jų projektai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija.
2. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas // Valstybės žinios. 2007, Nr. 17-626
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.36-1340).
5. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas // Valstybės žinios, 2007, Nr.17–626.
6. Nieuw Burgerlijk Wetboek - Naujasis Olandijos Civilinis kodeksas, II knyga, 1992.
7. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64 -1914.
8. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas // Valstybės žinios. 2004-04-15, Nr. 54-1832.
9. Lietuvos Respublikos turto vertinimo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1999-06-16, Nr. 52-1672
10. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2000 m. sausio 3 d. projektas Nr. P-2269 http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=93281 [žiūrėta 2009 06 22];
11. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2000 m. birželio 5 d. projektas Nr. P-2269(2); http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=102245 [žiūrėta 2009 06 22];
12. Lietuvos TSR 1964 m. liepos 7 d. įstatymas dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo // Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1964, Nr. 19-138 // <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=010FEEA0-2B31-4DEA-A8DD-2581759568BB> [žiūrėta 2009 12 22].
13. Companies Act 2006 // http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts2006/pdf/ukpga_20060046_en.pdf [žiūrėta 2009 12 22].
14. Proposal for a Council Regulation on the statute for a European private company // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0396:EN:HTML> [žiūrėta 2009 12 22].

Teismų praktika:

15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. birželio 18 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 6 d. nutarimu Nr. 909 patvirtintos valstybės išperkamos žemės nominalios kainos nustatymo metodikos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas dėl piliečių nuosavybės teisių į žemę atkūrimo.
17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas byloje Nr. 27/01-5/02-01/03 Dėl nuosavybės teisių atkūrimo.
18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas byloje Nr. 25/04 „Dėl Vertybinių popierių rinkos įstatymo atitikties Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006-01-21, Nr. 8-284.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gegužės 20 d. konsultacija Nr. A3-106.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-483/2007 pagal ieškovo UAB „Kapitalo valdymo grupė“ ieškinį atsakovui UAB „Penkių kontinentų“ bankinės technologijos dėl priverstinio akcijų pardavimo.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-258/2008, UAB „Kriptonika“ v. UAB „Penki kontinentai“.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-323/2008 pagal ieškovų Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. ieškinį atsakovui UAB „Grigiškių statyba“, dalyvaujant trečiajam asmeniui UAB „Lavysas“.
23. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-21/2007, V. D., I. T. v. UAB „Khartli“, R. K., R. K., N. K., M. Ž., tretysis asmuo – V. Š.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-16/2005 pagal UAB „Khartli“ ieškinį atsakovui UAB Diagnostikos poliklinikai dėl juridinio asmens veiklos tyrimo.
25. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-273/2007, UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penkių kontinentų“ bankinės technologijos.
26. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-788/2007, pagal ieškovo A. P. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2007 m. spalio 8 d. nutarties, priimtos laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimu civilinėje byloje Nr. 2-2662-41/2007 pagal ieškovo A. P. ieškinį atsakovui D. P. dėl priverstinio UAB „Daudrius“ akcijų pardavimo.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-483/2007 pagal ieškovo UAB „Kapitalo valdymo grupė“ ieškinį atsakovui UAB „Penkių kontinentų“ bankinės technologijos dėl priverstinio akcijų pardavimo.
28. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-554/2007, Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. v. UAB „Grigiškių statyba“.
29. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-127/2008 pagal atsakovo UAB „Kriptonika“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. sausio 3 d. nutarties dalies, kuria uždrausta visa apimtimi naudotis, valdyti ir disponuoti atsakovui UAB

- „Kriptonika“ nuosavybės teise priklausančiomis UAB „Ashburn International“ akcijomis civilinėje byloje Nr. 2-632-43/2008, iškeltoje pagal ieškovo UAB „Penki kontinentai“ ieškinį atsakovui UAB „Kriptonika“ dėl priverstinio akcijų pardavimo.
30. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-831/2008, A. G. V. UAB „Pireka“, tretysis asmuo – UADBB „VDB“.
 31. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-953/2008 pagal atsakovo S. A. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. spalio 3 d. nutarties laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimu civilinėje byloje Nr. 2-2275-450/2008 pagal ieškovo Z. M. ieškinį atsakovams S. A. ir A. V., tretysis asmuo Lietuvos ir Kazachstano UAB „Kazameta“, dėl priverstinio akcijų pardavimo.
 32. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. kovo 31 d. nutartis Nr. 2-225/2009 pagal atsakovo S. A. ir trečiojo asmens Lietuvos ir Kazachstano uždarnosios akcinės bendrovės „Kazameta“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gruodžio 18 d. nutarties, kuria teismas netenkino prašymo dėl nuostolių atlyginimo užtikrinimo civilinėje byloje Nr. 2-2275-450/2008, iškeltoje pagal ieškovo Z. M. ieškinį atsakovams S. A., A. V., trečiajam asmeniui Lietuvos ir Kazachstano uždarajai akcinei bendrovei „Kazameta“ dėl priverstinio akcijų pardavimo.
 33. Vilniaus apygardos teismo 2006 m. gruodžio 19 d. sprendimas civilinėje byloje Nr.2-1123-39-2006, UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Kriptonika“.
 34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2008 pagal krovos AB „Klaipėdos Smeltė“ ieškinį atsakovams UAB „Birių krovinių terminalas“, D. B. ir R. M. dėl uždraudimo vykdyti įmonės valdymo organo funkcijas ir turto visiško administravimo paskyrimo; trečiasis asmuo – I. U.
 35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-801/2002 pagal ieškovo V. N. ieškinį atsakovui UAB gamybinei-komercinei firmai (duomenys neskelbtini) dėl įpareigojimo pateikti informaciją apie ūkinę veiklą ir priešieškinį dėl teisės gauti informaciją apribojimo.
 36. Vilniaus apygardos teismo 2007 m. rugpjūčio 6 d. sprendimas civilinėje byloje Nr.2-717-41/07, Ž. N., K. T., J. T., A. T., Z. T., D. T., A. T. v. UAB „Grigiškių statyba“.
 37. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-40/2007 pagal ieškovo R. S. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutarties, kuria nutraukta dalis civilinės bylos Nr. 2-2562-51/2006 pagal ieškovo R. S. ieškinį atsakovui viešajai įstaigai Vilniaus verslo teisės akademijai dėl atsakovo pripažinimo neteisėtai įsteigtu ir priverstinio viešosios įstaigos dalių pardavimo.
 38. Lietuvos apeliacinio teismo 2002 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A– 226 2002 m., pagal A. J. ieškinį atsakovams S. R. , S. L. , A. Z. dėl akcijų dovanojimo sutarčių pripažinimo

- negaliojančiomis ir priverstinio akcijų pardavimo; tretysis asmuo byloje UAB „A. J. ir partneriai”.
39. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-415/2009, pagal ieškovų R. P. ir L. P. ieškinį atsakovams E. S. ir D. S. dėl priverstinio akcijų pardavimo.
 40. Lietuvos aukščiausiojo teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-258/2008 pagal ieškovo UAB „Kriptonika“ ieškinį atsakovui UAB „Penki kontinentai“ dėl UAB „Ashburn International“ akcijų priverstinio pardavimo.
 41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-146/2002, bylų kategorija 124, „Teismų praktika“ Nr. 17, p. 217-223
 42. Lietuvos Apeliacinio teismo 2006 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-182/2006 pagal atsakovo A. B. atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2006 m. sausio 30 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 2-213-34/2006 pagal ieškovų T. A. ir Q. A. ieškinį atsakovams A. B. ir UAB „Metbalta“ dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties, akcijų pasirašymo sutarties pripažinimo niekinėmis ir negaliojančiomis, pirmumo teisės įgyti akcijas pripažinimo, įpareigojimo sudaryti akcijų pasirašymo sutartį, taip pat pagal atsakovo A. B. priešieškinį ieškovams Q. A. ir T. A. dėl skolos ir delspinigių priteisimo ir ieškinį atsakovams B. B. ir B. B. dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties pripažinimo negaliojančia.
 43. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-505/2008 pagal atsakovo uždarnosios akcinės bendrovės „Penki kontinentai“ atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2008 m. gegužės 21 d. nutarties laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimu civilinėje byloje Nr. 2-2089-34/2008 pagal ieškovo uždarnosios akcinės bendrovės „Kriptonika“ ieškinį atsakovui uždarajai akcinei bendrovei „Penki kontinentai“ dėl priverstinio uždarnosios akcinės bendrovės „Ashburn International“ akcijų pardavimo.
 44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2006 pagal ieškovo A. K. ieškinį atsakovui UAB „Actual city media“ dėl visuotinių acinininkų susirinkimų sprendimų pripažinimo negaliojančiais.
 45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-260, *G. Š. v. Knygų prekybos valstybinės firmos „Knyga“ Raseinių filialas.*
 46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-462, *Kauno apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. J. M..*
 47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-416/2007, *Klaipėdos regiono aplinkos apsaugos departamentas v. UAB „Marių žvejys“.*
 48. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 3 d. nutarimas Nr. 2-4/2008 pagal ieškovo A. K. atstovo atskirąjį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo 2007 m. lapkričio 12 d. nutarties, kuria

nutarta sustabdyti civilinę bylą Nr. 2-2335-33/2007 pagal ieškovo A. K. ieškinį atsakovams UAB „Via Logica“ ir jos vadovui V. K. dėl juridinio asmens ir jos vadovo veiklos tyrimo.

49. Lietuvos apeliacinio teismo 2003 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2 – 176/ 2003 pagal pareiškėjo A. P. pareiškimą atsakovams UAB (duomenys neskelbtini), M. B. , L. M. dėl bendrovės veiklos tyrimo.
50. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-189-123/2008 pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Financeline“ ieškinį atsakovėms akcinei bendrovei „Geonafta“, akcinei bendrovei „Naftos gavyba“, tretiesiems asmenims UAB „Refund“, A. J., V. M. ir kt. dėl teisingos akcinės bendrovės „Geonafta“ akcijų kainos nustatymo.

Specialioji literatūra:

51. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos / V. Mikelėnas, A. Vileita, A. Taminskas. Vilnius: Justitia, 2001.
52. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. II knyga. Vilnius: Justitia, 2002.
53. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė / V. Mikelėnas. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1.
54. Seminaro medžiaga: VšĮ Profesijos tobulinimo centras. Priverstinio akcijų pardavimo ir juridinio asmens veiklos tyrimo praktiniai aspektai, 2008 09 23, Vilnius.
55. L. Timmerman and A. Doorman, Rights of Minority Shareholders in the Netherlands, vol. 6.4 Electronic Journal Of Comparative Law // <http://www.ejcl.org/64/art64-12.html>; [žiūrėta 2009 12 22].
56. R. Greičius, Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos, 2007.
57. R. Misius, Privalomojo smulkiųjų akcininkų akcijų pardavimo problematika // <http://www.advokatopaslaugos.lt/privalomojo%20smulkiuju%20akcininku%20akciju%20pardavimo%20problematika.doc>; [žiūrėta 2009 12 22].
58. Q.Wang, Shareholders Exit Remedies in Chinese Close Companies. A Comparative Study. 15 June, 2006. // <http://www.rug.nl/gradschoolggs/publications/Wang.PDF?as=pdf> [žiūrėta 2009 12 22].

Elektroniniai šaltiniai:

59. Study on the Transparency of Costs of Civil Judicial Proceedings in the European Union, Country report – Lithuania
http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/costs_civil_proceedings/lithuania_en.pdf
[žiūrėta 2009 12 22].

60. Lietuvos laisvosios rinkos instituto ir Žmogaus teisių centro leidinys „*Nuosavybės teisės apsauga ir valstybės ekonominių sankcijų politika*“, 2003. Dokumentas prieinamas ir internete adresu www.lrinka.lt/uploads/files/dir1/8_0.php.
61. Lietuvos Respublikos Seimo teisės departamento išvada dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2000 m. sausio 3 d. projekto Nr. P-2269. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=97278&p_daug=2 [žiūrėta 2009 12 22].
62. Aiškinamasis raštas dėl Civilinio kodekso 2 knygos projekto http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=93282 [žiūrėta 2009 12 22].

Kita literatūra:

63. V. Greičiaus sveikinimo žodis, *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20)
64. Verslo Žinių žinynas „Bendrovių valdymas“.

Želvys V. Priverstinis akcijų pardavimas/ Verslo teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas lekt. M. Tamošiūnas. – Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2009. – 59 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuotas ir įvertintas priverstinio akcijų pardavimo institutas, jo teisinio reglamentavimo ir problemų Lietuvos Respublikos teisėje tyrimas, jų sprendimo galimybės. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu analizuojamas priverstinio akcijų pardavimo turinys, jo tikslai, pateikiama jo samprata. Antroje darbo dalyje analizuojant Lietuvos Respublikos teismų praktiką, nagrinėjamas praktinis priverstinio akcijų pardavimo instituto pritaikymas, identifikuojami pagrindiniai priverstinio akcijų pardavimo teisinio reglamentavimo trūkumai, pateikiama pasiūlymų, kaip juos išspręsti.

Pagrindiniai žodžiai: priverstinis akcijų pardavimas, nuosavybės teisių apsauga, teisinga akcijų kaina.

Želvys V. Forced sale of shares / Master's thesis in business law. Supervisory associate lect. M. Tamošiūnas. – Vilnius, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, 2009. – 59 p.

ANNOTATION

This master's thesis analyses and researches the institute of forced sale of shares, its legal regulative background, identifies problems of practical application of the mentioned institute in the legal background of the Republic of Lithuania and methods to solve them. The first part of the thesis analyses the theoretical aspect of the forced sale of shares institute and its goals, also presents its concept. The second part of the thesis uses the judicial practice of the Republic of Lithuania to analyze practical aspects of the forced sale of shares institute, identify the main problems of the legal regulations of the mentioned institute, and suggests how to solve them.

Key Words: forced sale of shares, protection of ownership rights, fair price of shares.

SANTRAUKA

Šis darbas yra pirmasis mokslinio pobūdžio darbas Mykolo Romerio Universitete ir vienas pirmųjų Lietuvos Respublikoje, nagrinėjantis priverstinio akcijų pardavimo instituto turinį ir jo praktinio taikymo problematiką.

Priverstinis akcijų pardavimas yra taikomas kilus nesutarimams tarp juridinio asmens dalyvių ir tai yra efektyvus būdas juos spręsti bei apginti akcininkų teisėtus interesus. Priverstinio akcijų pardavimo institutas taikomas teismų praktikoje, tačiau susiduriama su reglamentavimo spragomis. Magistro darbo temos analizė naudinga išryškinant pagrindines nagrinėjamo instituto problemas ir išskiriant galimus jų sprendimo variantus.

Darbo autorius mano jog Lietuvos Respublikos teisėje įtvirtintas priverstinio akcijų pardavimo institutas nėra pakankamai išsamiai reglamentuotas, dėl vienodos nagrinėjamo instituto teisės normos taikomos skirtingai. Šią hipotezę mėginama patvirtinti analizuojant priverstinio akcijų pardavimo instituto atsiradimo priežastis bei tikslus, atskleidžiant priverstinio akcijų pardavimo praktinio įgyvendinimo etapus, ir identifikuojant pagrindines nagrinėjamo instituto teisinio reglamentavimo problemas ir pateikti rekomendacijų, kaip reglamentavimo problemos galėtų būti pašalintos.

Šio tyrimo objektas ir dalykas – priverstinio akcijų pardavimo institutas pagal Lietuvos Respublikos teisę bei jo praktinis pritaikymas Lietuvos Respublikos teismų praktikoje. Šiame darbe siekiama atskleisti priverstinio akcijų pardavimo instituto sampratą ir turinį, didžiausią dėmesį skiriant priverstinio akcijų pardavimo praktinio taikymo analizei.

Pagrindinė tyrimo problema - nesusiformavusi doktrina bei teismų praktika dėl priverstinio akcijų pardavimo. Tiriant priverstinio akcijų pardavimo institutą, jo problemas, vadovaujamesi teoriniais ir empiriniais metodais.

Tyrimo metu buvo patvirtinta autoriaus iškelta hipotezė ir prieita prie išvados, kad priverstinio akcijų pardavimo institutas nėra pakankamai detalai ir išbaigtai reglamentuotas Lietuvos Respublikos teisėje. Teisinio reguliavimo spragos leidžia institutą taikantiems asmenims piktnaudžiautiniams suteiktomis teisėmis. Darbe pasiūlomi pagrindinių tyrimo metu identifikuotų problemų sprendimo būdai.

Darbą sudaro dvi dalys, iš kurių pirmojoje analizuojamas priverstinio akcijų pardavimo instituto turinys ir tikslai, nagrinėjamas institutas bus atribojamas nuo panašių nacionalinės teisės institutų. Antrojoje darbo dalyje priverstinis akcijų pardavimas analizuojamas praktiniu aspektu, nagrinėjant aktualią teismų praktiką ir mėginant identifikuoti pagrindines instituto taikymo problemas bei pasiūlyti galimų jų sprendimo būdų.

SUMMARY

Želvys V. Forced sale of shares / Master's thesis in business law. Supervisory associate lect. M. Tamošiūnas. – Vilnius, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, 2009. – 59 p.

This master's thesis analyses the institute of forced sale of shares therefore and is the first scientific approach in Mykolas Romeris University and one of the first in the Republic of Lithuania which analyses the contents and problems of the mentioned institute.

Forced sale of shares is applied when disputes arise between the shareholders of a company and is an effective way to solve them and to protect the rightful interests of the shareholders. The institute of forced sale of shares is applied in judicial practice in Lithuania, however problems arise due to incomprehensive legal regulations. The analysis of the master's thesis will be useful when identifying the main problems of the analysed institute and suggesting ways to solve them.

In the opinion of the author of the this thesis, the institute of forced sale of shares set forth in Lithuanian law, is implemented incomprehensively therefore similar legal norms are treated in different ways. The author seek to confirm such hypothesis by analysing the purpose and goals of the the forced sale of shares institute, describing the steps of practical implementation of the analysed institute, identifying the main regulative problems of the analysed institute and suggesting how these problems may be eliminated.

The object and subject matter of this thesis is the institute of forced sale of shares and practical judicial implementation thereof. This thesis seeks to reveal the concept and contents of the forced sale of shares institute, putting the main stress on the practical analysis of the forced sale of shares institute.

The main problem of the research is unformed legal doctrine of the forced sale of shared. The research uses main of both theoretical and empirical methods of research.

The hypothesis raised by the author was confirmed during the research and the main conclusion could be drawn that the institute of forced sale of shares is regulated not comprehensively enough in Lithuanian law. The defects of legal regulation enable the persons, who apply the analysed institute, to abuse the law. This thesis offers ways how to solve the main identified problems.

This master's thesis is comprised of two main parts. The first part provides the theoretical analysis of the forced sale of shares institute, theoretical points distinction between the analysed institute and other similar national institutes, while the second focuses on practical aspects of application of the analysed institute by analysing national judicial practice and identifying the main practical problems of the analysed institute.